

Károly Róbert Főiskola
Természeti Erőforrás-gazdálkodási és Vidékfejlesztési Kar
Agrárinformatikai és Vidékfejlesztési Intézet
Gyöngyös

A minőségi élelmiszertermelés helyzete és lehetőségei:
Az ökológiai gazdálkodás Magyarországon

DIPLOMADOLGOZAT

Készítette: Hegedűs István

Konzulens: Dr. Koncz Gábor, adjunktus

Gyöngyös
2012

Tartalomjegyzék

Bevezetés	3
Szakirodalmi áttekintés.....	5
Mi a minőség? Milyen a minőségi rendszer?.....	5
Az ökológiai gazdálkodás	7
Az ökológiai gazdálkodás főbb irányzatai	9
Jogszabályi háttér.....	10
Ökológiai gazdálkodás a világban	13
Ökológiai gazdálkodás az Európai Unióban.....	16
Ökogazdálkodás Magyarországon	19
Az ökológiai gazdálkodás támogatási rendszere.....	23
Az ökológiai élelmiszerek vidékfejlesztési szerepköre.....	24
Az ökológiai gazdálkodás jövője	27
Anyag és módszer	29
Helyzetfeltárás	31
Világkereskedelem tendenciái.....	31
Hazai kereskedelem tendenciái.....	34
Korábbi, Magyarországon végzett ökoélelmiszerekkel kapcsolatos kutatások eredményei.....	38
Kérdőíves vizsgálat eredményei	42
Következtetések, javaslatok	51
Összefoglalás	52
Irodalomjegyzék	53
Felhasznált irodalom.....	53
Áttekintett irodalom.....	55
Angol nyelvű absztrakt	59

Bevezetés

A minőség, a minőségi termékek szerepe nemzetközi összehasonlításban az utóbbi évtizedekben, hazánkban kiváltképp az utóbbi két évtizedben egyre jobban felértékelődött, annak elismerése, hatásainak és értékének felismerése rohamosan nő és fejlődik. Ez a fejlődés kiváltképp érvényes az élelmiszeripar termékeinek tekintetében. Korábban az élelmiszerek minőségét egydimenziós modellben szemlélték (az egyetlen szempont a termék minősége), a közelmúltban már háromdimenziós modellre való bővítéséről beszélnek (PEPÓ, 2007) (az előbb említett mellett a termesztés- és tenyésztéstechnológia, valamint a termelési környezet minősége). Fentebb említett szempontoknak megfelelően beszélhetünk ma már az ún. 'From Farm to Fork' ('Farmtól a tányérig' szabad fordításban) elvről, mely alapján az asztalunkra kerülő élelmiszer teljes útjáról tájékoztatni szükséges a fogyasztót, hiszen mindenki szereti tudni mit is eszik valójában. Másrészt az állatok jólétéről is biztosítani kell a fogyasztót Valójában ez az elv, mely egyrészt nyugaton alapkövetelmény, másrészt a gazdasági sikeresség egyik alapvető jövőbeni feltétele lehet az agrárium számára. Hazánkban ennek az elvnek a követéséről egyre többet hallani (lásd például a budapesti Szatyor Közösség elveit), teljes körű alkalmazása mégsem elfogadott. Az Egyesült Királyságban ezt az elvet képviseli például az 1977-ben alapított Animal Aid társaság¹. Az ökológiai termelés mezőgazdaságban, társadalomban betöltött szerepének jövőbeni kiemelt szerepét jelzi szerintem, hogy 2011 májusában, Prágában megrendezésre került az első nemzetközi konferencia, mely zászlajára az ökológiai élelmiszerek minőségének és egészségességének kutatását tűzte ki.²

Munkámmal egyfajta összefoglalást, lehetőségeim szerint pillanatnyi helyzetképet szeretnék adni a jogszabályi, szakirodalmi újdonságok feldolgozásával, kérdőívem eredményeinek közzétételével. Tisztában vagyok vele, hogy a témában az elmúlt három évtizedben egyre növekvő ütemben jelentek meg publikációk hazánkban, számomra ez alapján véve egy üdvözlendő folyamat.

Diplomamunkámban a terjedelmi korlátok figyelembe vétele mellett, a minőségi élelmiszertermelésen belül kizárólag az ökológiai termékek előállítási irányzatainak, jogi szabályozásának, nemzetközi és magyarországi környezetének, valamint vidékfejlesztéshez kapcsolódó szerepkörének bemutatását tekintem feladatombnak. Ezt egy kisebb fogyasztói csoporton elvégzett kérdőíves vizsgálat eredményeinek elemzésével szeretném színesíteni, mely során alapvetően fogyasztási szokásokat vizsgáltam, illetve az ökoélelmiszerekkel kapcsolatos ismereteket mértem fel. Mindezeket a legfrissebb nemzetközi és hazai statisztikák eredményeinek összegzésével egészítem ki. Dolgozatomban nem kívánok foglalkozni magával az ökológiai gazdálkodás mikéntjével és módszertanával, ahogy az élelmiszertermelésbe vont növény- és állatfajták jellemzőivel, azok öko-

---

1 A társaság weboldala: <http://www.animalaid.org.uk>. Valamint egy összefoglaló videó a 'Farm to fork' elvről: <http://goo.gl/4p0q0>.

2 First International Conference on Organic Food Quality and Health Research. 18-20. May, 2011. Prague, Czech Republic. A konferencia előadásainak absztraktja elérhető: <http://www.fqh2011.org/fileadmin/documents-fqhconference/FQH2011-book-of-abstracts.pdf>

Az Európai Unió élelmiszerekkel kapcsolatos oldala: http://ec.europa.eu/food/index_en.htm

termesztési technológiáival, valamint az ökogazdálkodás közgazdasági aspektusaival sem.

Az ökotermesztés jelentőségét igen ellentmondásosan ítélik meg, az agrár körök egyik szárnya komolytalan kísérletnek tartja, a másik véglet a zöldek véleménye, mely azt tartja az egyetlen, hosszú távon is életképes termelési modellnek. Éppen ezek az ellentétes vélemények, melyek jórésze ma is él, gátolja és gátolja részben jelenleg is a szféra reális értékelését. Ennek megfelelően, sok szemponttól a kérdés már-már nem is agrárszakmai, de társadalmi-gazdasági, sőt ahogy Buday-Sántha is jelzi (BUDAY-SÁNTHA, 2007), már-már hitbéli is. Itt pedig akarva-akaratlanul, de belép a képbe az ökotermelés misztifikálásának kérdése is. Egyik nem rejtett célom többek között ezen mítoszok leleplezése és feloldása is.

A minőség fontos, főleg az élelmiszerek tekintetében, halljuk napjainkban egyre gyakrabban az „igét”, mégis egyre kevesebben képesek megfizetni egészségességünk árát, holott 2005-ös adatok szerint hazánkban a szennyezett táplálékból és a nem megfelelő táplálkozásból adódott a megbetegedések 50 %-a (SELÉNDY, 2005). Dolgozatommal, lehetőségeimhez mérten, ennek a trendnek a megfordításához is hozzá kívánok járulni.

Szakirodalmi áttekintés

Dolgozatomban, mivel a minőségi élelmiszertermelés jelenlegi helyzetét kívánom felmérni, kiváltképp a közelmúltban megjelent szakirodalom feldolgozását szeretném elvégezni, régebben megjelent munkákat kizárólag akkor használok és építek be dolgozatomba, ha azok elemzése és bemutatása elengedhetetlen, annak eredményei mélyrehatóbbak és időtállóak. Diplomamunkám terjedelmi korlátai miatt mégsem vállalkozhatom teljes körű elemzésre és minden irodalom felkutatására.

Első lépésként a minőség fogalmát járom körül, majd fokozatosan fókuszálok az ökológiai rendszerű termelésre, annak hazai viszonyaira.

Mi a minőség? Milyen a minőségi rendszer?

Mit is nevezünk minőségnek? A fogalom meghatározására számos definíciót találhatunk. A MSZN EN ISO 9000:2005 szerint: „A minőség annak mértéke, hogy mennyire teljesíti a saját jellemzők egy csoportja a követelményeket. A követelményeket meg lehet fogalmazni szabványok alapján. Ebben az esetben biztosan számszerűsített, mérhető és értékelhető lesz az.” Jogi szempontból a 2008. évi XLVI. sz., az élelmiszerláncról és hatósági felügyeletéről szóló törvény a következőképpen fogalmaz: „az élelmiszer azon tulajdonságainak összessége, hogy az megfelel a rá vonatkozó, e törvény végrehajtására kiadott jogszabályban vagy közvetlenül alkalmazandó európai uniós jogi aktusban meghatározott, az élelmiszer-biztonságra vonatkozó követelményektől eltérő előírásoknak, valamint az előállító 22. § (2) bekezdése szerinti írásos dokumentációjában feltüntetett jellemzőknek.” A minőség fogalma valójában nem azonos ezekkel, mivel a minőség a használhatóság különböző kifejezéseire szolgál, ezért ún. relatív fogalom (SZAKÁLY, 2010).

Az élelmiszerek minőségének meghatározásakor több szempont is felvetődhet, milyen szempontból is számít valami minőséginek? Miből adódhat össze? Elsősorban élelmiszerbiztonsági, táplálkozásbiológiai, élvezeti és alkalmassági értékei lehetnek, melyek kiegészülhetnek ökológiai, pszichológiai és szociális értékekkel is. A minőség meghatározása több szinten is történhet, amely közül az első az észlelés (pl.: csomagolás, külalak, tisztaság stb.). A következő szint a tapasztalás (pl.: íz, illat stb.). Harmadikként már a különböző hitelességi jellemzők állnak, melyeket a fogyasztó nem is tud megítélni, a véleményalkotáshoz komolyabb eszközöket kell bevetni (pl.: tápérték, összetevők kémiai egyensúlya stb.). Sőt a szakirodalom megkülönböztet még etikai szintet is, amelyek befolyásolhatják adott termék minőségét (pl.: állatjólét, fair trade stb.). (JUHÁSZ, 2010) Az ökotermékek a lehető legnagyobb mértékben teljes értékűek, mentesek a szintetikus anyagoktól, fontos megjegyezni azonban a levegő és talajvíz szennyezettségétől nem lehetnek teljesen érintetlenek.

A fogyasztó helyzete nem egyszerű az élelmiszerek minőségének és ár-érték arányainak megismerésekor és azok mindennapi életben történő alkalmazásakor, azonban az utóbbi évek élelmiszerekkel kapcsolatos negatív tapasztalatai, a globalizálódott piac által kiszélesedett termékcsalád elérhetősége,

valamint az online és offline média szélesebb rétegekhez is eljuttatott adatai kellő információval szolgálnak a vásárlói bázisnak, melyek eredményeként egyre tudatosabb fogyasztói generációk nőnek fel. Egy másfél évtizede készült felmérés alapján, melyet a londoni AGB Market Research cég készített (LEHOTA, 1997), kiderül, hogy országonként milyen azonosságok fedezhetők fel az élelmiszerek iránti igényben. Az országonként 1000 háziasszony megkérdezésén alapuló vizsgálat szerint, a válaszadók 80%-a élelmiszerek tekintetében az egészséges – természetes – ízletes jellemzőket tartja a legfontosabbnak.

Az élelmiszerekre vonatkozó feltételeket szabványok írják le, ezek hazai letéteményese a Magyar Szabványügyi Testület. Ez hivatott részletes követelményeket biztosítani a fogyasztók, a jogalkalmazók és a piaci szereplők, feldolgozók és termelők számára. Az Európai Unió tagállamként közös, élelmiszerjogra vonatkozó alapelveket is előtérbe kell helyeznünk³, melyek a következők:

- a) áruk szabad áramlása
- b) fogyasztói egészség védelme
- c) elővigyázatosság
- d) nyomon követhetőség és kockázat-elemzés
- e) szubszidiaritás (minden döntést a lehető legalacsonyabb szinten kell meghozni)
- f) proporcionalitás (arányosság)
- g) horizontális szabályozás
- h) kölcsönösség, kölcsönös elismerés

Az élelmiszerekkel kapcsolatos szabályok változását, főleg az EU csatlakozás után, az jellemzi, hogy az állami befolyás csökkent, nagyobb felelősség van a fogyasztókon és az előállítókon. A piacon levő élelmiszerek minősége igen széles skálán mozog. Ennek hazai hatósági felügyeletét az MGSZH látja el.

Röviden hadd mutassam be az Európai Unió élelmiszerek minőségére vonatkozó elveit, szabványait. Alapelv, hogy az Európai Bizottság élelmiszerekre vonatkozó törvényének⁴ biztosítania kell az állampolgárok számára a biztonságos ételmezt, valamint az azzal kapcsolatos őszinte és pontos tájékoztatást. Másik igen fontos elv az élelmiszerek „nyomon követhetősége”, melynek a termelés, feldolgozás és forgalmazás folyamán is érvényesülnie kell.

Az élelmiszer minősége technikai szempontból egy olyan koncepció, amely több területhez és követelményhez kapcsolódik, továbbá adott terméknek meg kell felelnie az előírásoknak és a fogyasztók elvárásainak is. (Carmona, 2011) Ennek betartása érdekében az EU szigorú monitorozást és szabályozó rendszert vezetett be az egységes piacon.

A rendeletekre épülő EU minőségpolitikájának lényege a következő (SZAKÁLY, 2010):

---

3 Erről bővebben lásd az EU Fehér és Zöld Könyveit: http://europa.eu/documentation/official-docs/white-papers/index_hu.htm valamint http://europa.eu/documentation/official-docs/green-papers/index_hu.htm

4 AZ EURÓPAI PARLAMENT ÉS A TANÁCS 178/2002/EK RENDELETE (2002. január 28.) az élelmiszerjog általános elveiről és követelményeiről, az Európai Élelmiszerbiztonsági Hatóság létrehozásáról és az élelmiszerbiztonságra vonatkozó eljárások megállapításáról. EC/178/2002.

- Az előállítók számára jogi védelmet nyújtanak a tisztességtelen piaci eszközök alkalmazóival szemben.
- A rendeletek hatálya alá tartozó termékeket alávetik a termékleírásban rögzített követelményeknek való megfelelés vizsgálatának, ezáltal minőségi garanciát nyújtanak a fogyasztók számára a termékek hitelességéről.
- A megkülönböztető minőségi jel hozzájárul a versenyképesség növeléséhez.
- A rendeletekhez kapcsolódó támogatási rendszer a vidék fenntartható fejlesztésének hatékony eszköze.

A hatáselemzések alapján még nem dönt el, hogy ezek a minőségi rendszerek összességében előnyt vagy hátrányt jelentenek-e az élelmiszeripar számára. Szakirodalom elemzése alapján (JUHÁSZ, 2010) megállapítható, hogy negatívumként emelhetők ki a minősítési rendszerek magas adminisztrációs költségei, melyek termelőnek többletköltséget okoznak, amelyek így a vásárlóknál csapódnak le. Ez pedig jelen gazdasági helyzetben kritikussá is teheti adott piac állapotát. Pozitív oldalon emelhető ki, hogy a rendszerek koordinációs és közvetítő szerepéből fakadóan hozzájárulnak a vidékfejlesztéshez, export és marketinglehetőségeket hoznak létre.

Külföldi élelmiszerbiztonsági és –minőségi rendszereket vizsgálva, kiemelve néhányat. Dánia magas élelmiszerbiztonsági követelményeket vezetett be, élelmiszergyártásuk erősen exportorientált, ezért fontos a teljes nyomon követhetőség biztosítása. Az agrárélelmiszer ellátási lánc 75%-a minősített, melyhez az országban 3 minőségbiztosítási rendszer járul hozzá. Franciaországban az élelmiszerek minőségét befolyásoló és szabályozó politikai alapelve a megosztott felelősség a termelő-forgalmazó-fogyasztó viszonylatában, azok rendkívül szigorúak. A francia fogyasztó számára a legfontosabb a termék környezetbarát és hazai gazdaságból származó volta (melyhez hozzátartozik, hogy a lehető legközelebről érkezen otthonába). Az országban 4 azonosító rendszer él, legfontosabb és legismertebb közülük a Label Rouge.

Az ökológiai gazdálkodás

Országoként, de akár kontinensenként is eltérhet a fogalomhasználat a minőségi, egészséges, természetes gazdálkodási módon termelt élelmiszerekre vonatkozóan. Egyaránt használatos a „bio”, az „öko”, az „organikus”, illetve az „alternatív” megnevezés, fontos megjegyezni, hogy mind a négy ugyanazt jelenti, egyazon gazdálkodási módra utal. Dolgozatomban jellemzően az „öko” megnevezést fogom használni.

Egy másik vélemény szerint az előbb említett három kifejezés teljesen más tartalmat takar. (CSETE, 2009) Eszerint az ökogazdálkodásban a termék előállításának folyamatára, az erőforrások biológiai körforgalmára koncentrálnak, amely a külső vásárlások minimalizálásában és a talajerő utánpótlásban nyilvánul meg. Az organikus gazdálkodás a természetes anyagokra és folyamatokra alapozódik, míg a biotermelés során az előállított „végtermék” játssza a meghatározó szerepet, speciális igényt elégít ki.

A 834/2007-es EK rendelet meghatározása szerint: „Az ökológiai termelés egy gazdaságirányításból és élelmiszer-termelésből álló átfogó rendszer, amely ötvözi a legjobb környezetvédelmi gyakorlatokat, a magas szintű biodiverzitást, a

természeti erőforrások megőrzését, a magas szintű állatjóléti szabványok alkalmazását és a bizonyos fogyasztók természetes anyagok és eljárások használatával előállított termékek iránti preferenciájával összhangban levő termelési módszereket.” Majd annak társadalmi szerepéről: „egyrészt gondoskodik olyan speciális piacról, amely a fogyasztók ökológiai termékek iránti igényét kielégíti, másrészt olyan közjavakat termel, amelyek hozzájárulnak a környezet védelméhez és az állatjóléthez, valamint a vidékfejlesztéshez.”(EK RENDELET, 2007)

Az ökológia az olyan összetett, egymással szorosan összefüggő és egymásra épülő elemekből álló tevékenység, amelynek alapját a föld, a növények, az állatok és az ember harmonikus együttműködése adja (TASI 2005, KISSNÉ BÁRSONY 2000). Alkalmazott termelési módszerei révén, fenntartható módon óvja a természeti értékeket, mellőzve a szintetikus műtrágyák, növényvédő szerek használatát, törekedve a környezet minőségének javítására. Célként fogalmazza meg az élelmiszerminőség és az élelmiszerbiztonság fokozását, az emberiség egészséges táplálékkal való ellátását, miközben munkalehetőségeket, és piaci lehetőségeket teremt. (HARTWIG DE HAEN 1999, YUSSEFI ÉS WILLER 2002). Más megfogalmazásban a bio- (öko-, organikus) gazdálkodás olyan környezetkímélő, különleges minőségű és teljes körű mező-, erdő- és tájgazdálkodást, élelmiszer-előállítás és vidékfejlesztést jelent, amely szigorú előírások keretei között, különleges ellenőrzés és minősítés mellett, valamint aktív környezetvédelem, egészségvédelem, és életforma-változtatás igényével zajlik (MÁRAI ET AL., 2002).

Az ökológiai gazdálkodás során alkalmazkodni kell a talajhoz, az éghajlathoz, domborzati viszonyokhoz, ezekhez a feltételekhez viszonyulva, igazítva kell meghatározni és megválasztani a természetű növény- és tenyésztett állatfajt. Ennek megfelelően hosszútávon kell gondoskodni a talaj termőképességének fenntartásáról, növeléséről. A termelés során egyetlen célként a minőségnek és nem a mennyiségnek kell lebegni a szem előtt.

Napjainkban alkalmazkodni kell a folyamatosan változó ökológiai-ökonómiai körülményekhez, kiemelt hangsúlyt kell fektetni a különleges minőségű, piacképes élelmiszerek előállítására. Az ilyen gazdálkodásnak többek között a következő előnyei lehetnek a környezetre és életmódra gyakorolt pozitív hatásokon kívül: értékesítés biztonsága, belső piacok fejlesztése (kapcsolódva akár a vidékfejlesztéshez is), agro-ökológiai egyensúly, gazdasági szemléletváltás (ennek fontosságára mutattak rá közelmúltunk világgazdasági viszontagságai). Hazánk sajátosságai ezek mellett szavatolhatják a változatos talajadottságok miatt a sokszínű, jó minőségű területeken folyó gazdálkodást.

Seléndy Szabolcs nyomán (2005) a következő tézisek fogalmazhatók meg az ökológiairól. A mezőgazdaság nem ipar, ahogy a tyúkot sem „gyártják”; a növények, állatok nehezebben viselik a monokultúrát; a betegségek elleni legjobb védekezés a megfelelő körülmények biztosítása. Fontos alapelv, hogy nem a növényt, hanem a talajt kell táplálni. Növényi kártevők ellen pedig természetes ellenségeiket kell felhasználni.

Az ökológiai gazdálkodás főbb irányzatai

Biodinamikus gazdálkodás

Rudolf Steiner 1924-ben tartott előadásától kezdődött el egy filozofikus gondolkodásra alapozva. Fő műve a témában: A mezőgazdálkodás szellemtudományos alapjai. A gazdálkodás lényege, hogy felhasználja a kozmoszból érkező erőket, amely a talajon keresztül hat az élőlényekre, komposzt és szerves trágyázás kombinálásával. A komposzt alapvető összetevői közül kiemelendő a kamilla, pitypang, cickafark, tölgyfakéreg, macskagyökér. A vetést a holdciklusokhoz illesztve végzik. Fontos a talaj folyamatos mozgatása. Maria Thun-féle vetési naptár. A biotermék a DEMETER védjegyet kaphatja.

Szerves-biológiai gazdálkodás

Svájcban a Müller házaspár és Hans Peter Rusch közreműködésével alakult ki az irányzat. Lényege a talaj biológiai élete. Hans Peter Rusch könyvének címe: „Talaj termőképesség” (1968). Hans Müller 1932-ben a svájci Möschi-bergen földműves iskolát alapított, 1946-ban alakult meg az AVG Termeltetési és Értékesítési Szövetség. A módszer révén a talaj baktériumflóráját teszik gazdagabbá, akár sovány talajok feljavítására is. Gyakran használnak magányelemmentartalmú kőzetliszteseket, zöldtrágyát, erjesztett trágyalét. A talaj forgatása a biodinamikus gazdálkodással szemben csak nagyon indokolt esetben szabad. Alapelve, hogy a talajélet a teljesen magára hagyott rétegben képes kibontakozni. Ellenőrzési, minősítési rendszereik, kereskedelmi szerveik az egész világon elterjedtek.

Soil Association

1940 Lady Eve Balfour könyve: Az élő talaj. Ő szerves egységnek képzelem a talajt, a növényt és az embert. Saját birtokán kezdte el az első ökológiai tartamkísérletet. Az intézmény azóta is működik könyve nyomán. Sir Albert Howard 1925 és 1931 között Indiában dolgozta ki komposztálási eljárását (Indore-módszer) (1948-Mezőgazdasági végrendeletem). A Howard-Balfour módszer a szerves anyagok körforgásán, minden szerves anyag újrafelhasználásán alapul.

Permakultúra

Bill Mollison 1975-ben Ausztráliában indította el mozgalmát, átmenet az ökológiai és integrált gazdálkodásforma között. A rendszer az ember számára fontos állatok és növények érzékeny kapcsolatrendszerén nyugszik (nincs hulladék). Mollison könyvében foglalta össze gondolatait és módszertanát (Permaculture 1988.). A szó mozaikszó, „állandó mezőgazdaságot”, egy olyan önellátásra alapuló gazdálkodási formát jelent, amely a természetes ökoszisztéma rendjébe illeszkedik. Különös jelentősége van a katasztrófa sújtotta övezetekben,

ahol a terméketlen táj egyedüli művelési lehetőségének mutatkozik. Hívei szerint a legkevesebb munkaráfordítással és energiaigénnyel bíró módszer.

Akvapónia

A módszer modern kori kifejlesztését vagy újrafeltalálását leggyakrabban az Észak-Karolinai Egyetemhez, Dr. Mark McMurtry nevéhez kötik. Az akvapónia természetes folyamatokon nyugvó termelés. Felületesen meghatározva az akvakultúra (aquaculture) és a hidropónia (hydroponics) kombinációja. Hidropóniás rendszereknél az optimális növekedés mesterséges tápanyagok pontos adagolásán múlik. A növények növekedéséhez szükséges tápanyagot meghatározott recept szerint állítják össze, különböző kemikáliák, só, és nyomelemek alkotják a „tökélete egyensúlyt” biztosító receptet. A hidropóniás rendszerek vizét azonban időnként cserélni kell mert bizonyos anyagok visszamaradnak benne és a túlzott dózis mérgező. Az akvakultúra célja a halak növekedésének maximalizálása, tartályos vagy tavas rendszerekben. Az akvapónia a két rendszer egyesítése, mégpedig úgy, hogy a negatívumok kiütik egymást. A növények növekedését nem hozzáadott kemikáliákkal történik, hanem a halak szerves hulladával, ami szinte minden szükséges tápanyagot tartalmaz. A vízcseré helyett az akvapónia a növényeket és a termesztő közeget használja a víz megszűrésére, amely ez után visszatér a hal tartályba. A körfolyamat a végtelenségig ismétlődő és csak a párolgási veszteséget kell visszapótolni.

Fukuoka-elmélet

Masanobu Fukuoka, mikrobiológus, filozófus dolgozta ki a módszert Japánban. Irányelvei alapján nem szabad semmilyen külső beavatkozást tenni a termesztés során, mellőzni kell mindent. Természetes gazdálkodásnak is nevezik. Nem kizárólag élelmiszertermelési mód, de esztétikai-spirituális életmód is.

Lemaire-Boucher módszer

A hatvanas években fejlesztette ki Jean Boucher agrár-tanácsadó és Raoul Lemaire kertész. Alapja a talaj termékenységének megőrzése és növelése, melyet főleg korall-alga termékek felhasználásával érnek el.

Jogszabályi háttér

A bio/öko/organikus termékek előállítását világszerte és hazánkban is különböző rendeletek szabályozzák. A következőkben összefoglalnám a hazánkra vonatkozó legfontosabbakat. Hazánk EU tagsága miatt a központi szabályozás érvényes dokumentumait is röviden elemzem.

Az ún. „bio” kifejezés a legismertebb hazánkban az „öko” kifejezés mellett, de gyakran alkalmazzák az „organikus” kifejezést is. A jogszabályi háttér ismertetése előtt fontos megemlíteni, hogy Magyarországon már az ezredforduló előtt az EU-val azonos előírások alkalmazása volt az irányadó. A Biokultúra

Egyesület, majd jogutódja a Biokontroll Kht. már 1995-ben felkerült az ún. „harmadik országok” listájára. Különböző rendeletek kihirdetéseivel vették át a szabályozást és biztosították a 2004-es EU csatlakozással megvalósult jogharmonizációt az ökológiai gazdálkodásra vonatkozóan. Az EU előírásaitól szigorúbbak lehetnek egyes feltételrendszerek (ilyen a Biokontroll Hungária, vagy más, pl.: BioSuisse, Naturland stb.), a Japán (JAS) és az USA (NOP) rendszerei pedig jelentősebb mértékben térnek el attól.

2009. január 1-jén új uniós szabályozás lépett életbe az ökológiai termékek termelésére, ellenőrzésére és címkézésre vonatkozóan. Az új rendelkezések egy része azonban csak 2010. július 1-jén fog életbe lépni. 2007 júniusában a mezőgazdasági miniszterek Európai Tanácsa egy új tanácsi rendeletről állapodott meg az ökológiai termelésre és az ökológiai termékek címkézésére vonatkozóan. Ezen új tanácsi rendelet világosan meghatározott célkitűzéseket, alapelveket és általános szabályokat tartalmaz az ökológiai termelésre vonatkozóan. Ezen új jogi keret célja, hogy az ökológiai gazdálkodás folyamatos fejlődésének új irányt szabjon. A cél fenntartható természeti rendszerek és magas minőségű termékek nagy választékának a megteremtése. E folyamat során a jövőben még nagyobb hangsúlyt kell fektetni a környezetvédelemre, a biodiverzitásra és az állatvédelem magas szintű előírásaira.

Az ökológiai termelésnek tiszteletben kell tartania a természetes rendszereket és ciklusokat. A fenntartható termelést, amennyire csak lehetséges, biológiai és mechanikai termelési folyamatok segítségével, termőföldhöz kapcsolódó termelés által és géntechnológiával módosított szervezetek (GMO-k) használata nélkül kell elérni. Az ökológiai gazdálkodásban a belső forrásokat felhasználó zárt rendszereket részesítik előnyben a külső forrásokat bevonó nyitott rendszerekkel szemben. Ideális esetben a külső források kizárólag más gazdaságok ökológiai forrásaiból származó természetes vagy természetes módon előállított anyagok és lassan oldódó ásványi trágyák lehetnek. Kivételes esetekben, megfelelő alternatívák hiánya esetén, ugyanakkor vegyi szintetikus források használata is engedélyezett lehet. Ezek a Bizottság és a tagállamok alapos vizsgálatát követően a bizottsági rendelet mellékletének pozitív jegyzékeiben vannak engedélyezve és felsorolva. Mivel az Európai Unió Észak-, Dél- és Kelet-Európára egyaránt kiterjed, a helyi éghajlati, kulturális és strukturális különbségeket előre meghatározott rugalmassági szabályokkal lehet kiegyensúlyozni.

Az élelmiszereket csak akkor szabad „bio”-ként megjelölni, ha a mezőgazdasági összetevőik legalább 95%-a ökológiai származású. A nem ökológiai élelmiszerek ökológiai összetevőit fel lehet sorolni ökológiaiként az összetevőlistában, feltéve, hogy az élelmiszert az ökológiai jogszabályok szerint állították elő. A jobb átláthatóság biztosítása érdekében fel kell tüntetni az ellenőrző szerv kódszámát. A géntechnológiával módosított szervezetek (GMO-k), és a GMO-kból előállított termékek használata az ökológiai termelés során továbbra is tilos. A GMO-t tartalmazó termékeket nem szabad ökológiaiként címkézni, kivéve, ha a GMO-t tartalmazó összetevők véletlenül kerültek a termékbe, és az összetevők GMO-aránya kevesebb, mint 0,9%. Az új jogszabály szerint a csomagolt ökológiai élelmiszerek gyártóinak 2010. július 1-jétől kell használniuk az EU ökológiai logóját. Harmadik országból származó ökológiai élelmiszerek esetén a logó használata választható. 2010. július 1-jétől az EU-s

ökológiai logó használatakor meg kell jelölni a mezőgazdasági összetevők termelési helyét.

A harmadik országból származó ökológiai termékek a közös piacon történő forgalmazása csak akkor engedélyezett, ha ugyanazon vagy egyenértékű feltételek szerint állították elő és ellenőrizték őket. A behozatali rendszert az új jogszabállyal egészítették ki. Korábban harmadik országból csak olyan ökológiai árukat szabadott behozni, amelyeket az EU elismert, vagy amelyek termelését a tagállamok ellenőrizték, és amelyek importengedélyt kaptak. Az importengedélyezési eljárást a jövőben egy új importrendszer fogja felváltani. A harmadik országokban működő ellenőrző szerveket ezután az Európai Bizottság és a tagállamok közvetlenül fogják engedélyezni és ellenőrizni. Ezen új eljárás lehetővé fogja tenni az EU Bizottsága számára az ökológiai termékek behozatalának felügyeletét és jobb ellenőrzését, valamint az ökológiai garanciák ellenőrzését. Ezenkívül az új jogszabályban meghatározták az akvakultúráról és tengeri algákról szóló uniós szabályozás elfogadásának alapjait.

Jelenleg az ökológiai gazdálkodást az Európai Unióban, a korábbi 2092/91/EGK rendelet 2007-es hatályon kívül helyezése után, a Tanács 834/2007/EK Rendelete, Az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek címkézéséről és a 2092/91/EGK rendelet hatályon kívül helyezéséről c. dokumentum szabályozza az EU-ban, így Magyarországon is. E rendelet határozza meg a jogi keretét az EU-ban kínálható és árusítható ökológiai termékek valamennyi termelési, forgalmazási, ellenőrzési és címkézési szintjének. Világosan meghatározott célkitűzések és alapelvek által határozza meg az ökológiai termelés további fejlesztését. Az általános termelési, ellenőrzési és címkézési iránymutatásokat tanácsi rendelet határozta meg, ezért azokat csak a mezőgazdasági miniszterek Európai Tanácsa változtathatja meg. Az új jogszabály létrehozásával egyidejűleg a korábbi 2092/91/EGK rendelet hatályon kívül került.

Ezt kiegészíti a 79/2009. FVM rendelet A mezőgazdasági termékek és élelmiszerek ökológiai gazdálkodási követelmények szerinti tanúsításának, előállításának, forgalmazásának, jelölésének és ellenőrzésének részletes szabályairól. Rendelet rögzíti az MgSzH (Mezőgazdasági Szakigazgatási Hivatal) feladatait, MgSzH által elismert tanúsító szervezet feladatait, a tanúsítás rendszerét, valamint harmadik országból történő termékek importjának folyamatát.

A rendeletek hatálya a mezőgazdasági termékekre és az élelmiszerekre terjed ki, a termeléstől kezdődően a feldolgozáson át a forgalmazásig, beleértve az importot is. Ezen kívül rögzítik az ellenőrző, tanúsító szervezetek elismerésének és működésének feltételeit is. A rendeletek részletesen szabályozzák a következőket (PEPÓ, 2007):

- a növénytermesztés és a növényi termékek előállításának szabályait
- az állattenyésztés és az állati termékek előállításának szakmai alapkövetelményeit
- a felhasználható tápanyagokat, növényvédő-szereket, az alkalmazható takarmányfeleségeket, takarmány-kiegészítőket, fertőtlenítő- és tisztítószerket
- a feldolgozás előírásait, ennek részeként az alkalmazható adalék és segédanyagok listáját, és a felhasználható nem ökológiai eredetű mezőgazdasági alkotók jegyzékét

- a jelölés szabályait

Az ellenőrzés és tanúsítás rendszeréről szintén a 834/2007-es EK rendelet határoz. A jogszabály rögzíti az ellenőrző, tanúsító szervezetek elismerésének és működésének feltételeit is, előírják a szervezetek részére a jogszabállyal összhangban álló, saját ellenőrzési program kidolgozását. Emellett természetesen adott tagállam kijelölt hatóságai viselik a felelősséget az ökológiai gazdálkodásért.

Az ellenőrzési folyamat kezdetén adott gazdálkodás első feladata, hogy bejelentkezik a Biokontroll Kht-hoz, amely a szerződéskötést követően nyilvántartásba veszi azt és egy igazolást állít ki. Ettől kezdődik az átállási idő. Az ökológiai gazdálkodás feltételrendszerét írásban, tájékoztató anyagokkal bocsátja a gazdálkodás rendelkezésére a szervezet. Ezt követően évente legalább egy, átállás alatt két ellenőrzés történik a tanúsítás elnyeréséhez és megtartásához. A tanúsítási eljárásban a feltételrendszernek és EU jogszabályoknak való megfeleltetés történik, mely hiányai során figyelmeztetést, súlyosabb esetben szankciókat fogalmaznak meg a gazdasággal szemben. A tanúsítás megszerzése után van lehetősége gazdálkodónak, hogy termékeit ökológiai megjelöléssel forgalmazhassa. A megbízható tanúsítási rendszer működtetése folyamatos adatszolgáltatást vár el gazdálkodótól.

Ökológiai gazdálkodás a világban

Technológiai és gazdasági szempontokból a világ fejlettebb régióiban (észak-amerikai, nyugat-európai) a 20. század 20-as és 30-as éveitől kezdett változni az addigi mezőgazdasági termelés struktúrája. Az addigi, természetet kevésbé terhelő termelési módokat felváltották az iparszerű, intenzív módozatok. A folyamatosan növekvő népesség ellátására folyamatosan növekvő termésmennyiségek produkálása szükségeltetett. A növekvő termésmennyiségek eléréséhez már nem voltak elegendőek az évszázadok óta használt természetes alapú „inputok”, egyre több mesterséges, ember által előállított kemikáliák alkalmazása vált szükségessé. Ez a termelési mód főleg az 1950-es évektől vált jellemző gazdálkodási formává. Az iparszerű állattenyésztés és növénytermesztés, hatásait az ökológiai szempontok figyelmen kívül hagyásával, mellőzésével gyakorolta a talajtulajdonságokra, a biodiverzításra, illetve az embert közvetlenül érintő tényezőre, az előállított élelmiszerek és termékek minőségére. Ennek a szempontnak, valamint az élelmiszer-túltermelés ellensúlyozására való válaszként jelentkezett az ökotermelés. Ha röviden szeretnénk szemléltetni a folyamatot: a növekvő élelmiszerigényekre válaszolva kezdett felfutni az iparszerű élelmiszer termelés, mely aztán túltermelésbe csapott át, amely ok miatt kezdett az ökotermelés is teret hódítani.

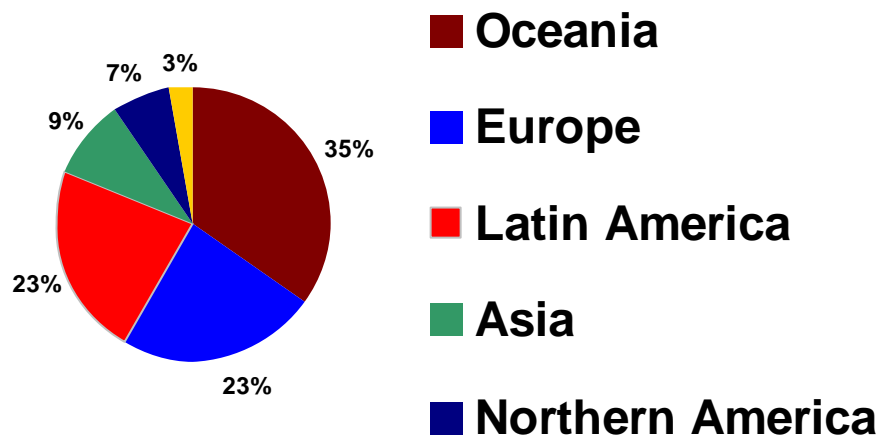
A jogi szabályozások egységesítéseként 1998-ban fogadták el az ökogazdálkodás standardjait az IFOAM⁵ (International Federation of Organic Agricultural Movements) által, melynek szerepe világszinten egyesíteni a termelőket, feldolgozókat, kereskedőket, tudósokat és más feleket.

Az ökogazdálkodás nem túl hosszú múltra tekint vissza, ami a tudatos, technológiai szintű megjelenését illeti, a kereskedelmi célú alkalmazása és a

---

5 Bővebben lásd www.ifoam.org

termelés csak a 20. század 70-es, 80-as éveiben jelent meg. A világ ökológiailag művelt mezőgazdasági területeinek mennyisége 2009-es adatok szerint 37,2 millió hektár volt, ebből Európa 9,3 millió ha-al részesedett (THE WORLD OF ORGANIC AGRICULTURE, 2011). Figyelembe kell venni, hogy az adatok a FiBL és IFOAM közös kiadványából (The World of Organic Agriculture. Statistics and Emerging Trends) két év csúszással érhetők el. Tehát a 2009-es adatokat a 2011-es összegzéskor tették nyilvánossá.

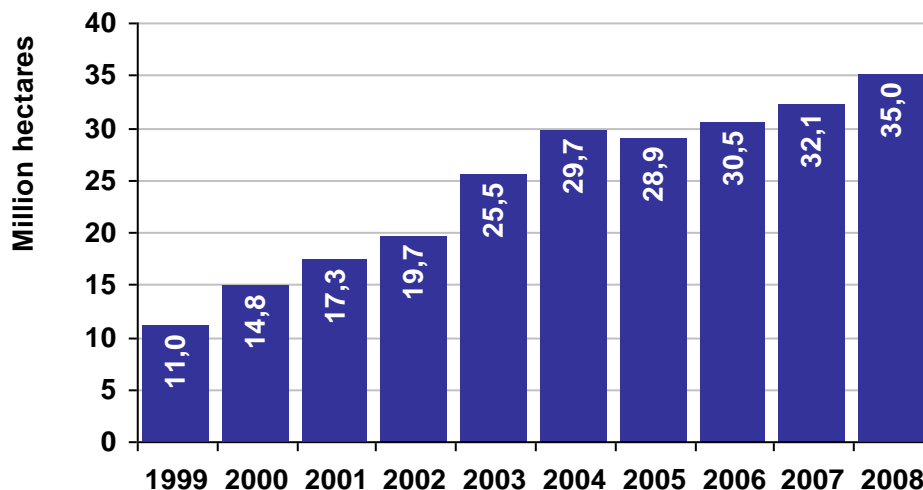

1. ábra: A világ öko-termőterületéből való részesedés kontinensenként (2008)

Forrás: THE WORLD OF ORGANIC AGRICULTURE, 2010.

2009-ben 1,8 millió regisztrált termelő vett részt ökotermelésben, ennek 40 %-a Ázsiában, 28%-a Afrikában (legnagyobb arányban Indiában, ahol több, mint 677 ezer ilyen termelő dolgozik). Az „ökopiac” mérete elérte a 40 milliárd eurót, melyből egyedül az USA majdnem 18 milliárd euróval vette ki a részét. A világon egyébként 74 országban folyik minősített biotermelés. Legmagasabb arányban a Falkland-szigeteken (35,7%), Lichtensteinben (26,9%) és Ausztriában(18,5%) folyik ökotermelés a művelhető területeken.

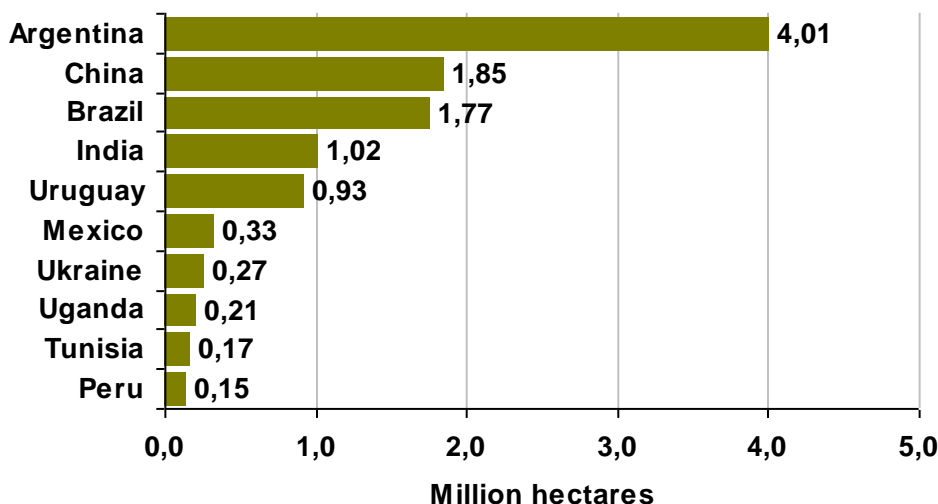
Az organikus módon művelt területek száma folyamatos növekedést mutat, emellett azonban tapasztalható a fejlődő minőségi, szemléletbeli hatás is, melynek következményeként felértékelődött az élelmiszerbiztonság és a környezettudatosság igénye is. Az öko/bio/organikus gazdálkodás tehát nem egyszerűen trend vagy modell, hanem a gazdálkodás egy újfajta filozófiája is, mely a fogyasztó életmódjában is beindíthat változásokat, ezáltal hatást gyakorolva akár a társadalom szélesebb rétegei számára is.

2. ábra: Az organikus termőterületek növekedése a világon (1999-2008)
 Forrás: THE WORLD OF ORGANIC AGRICULTURE, 2010.

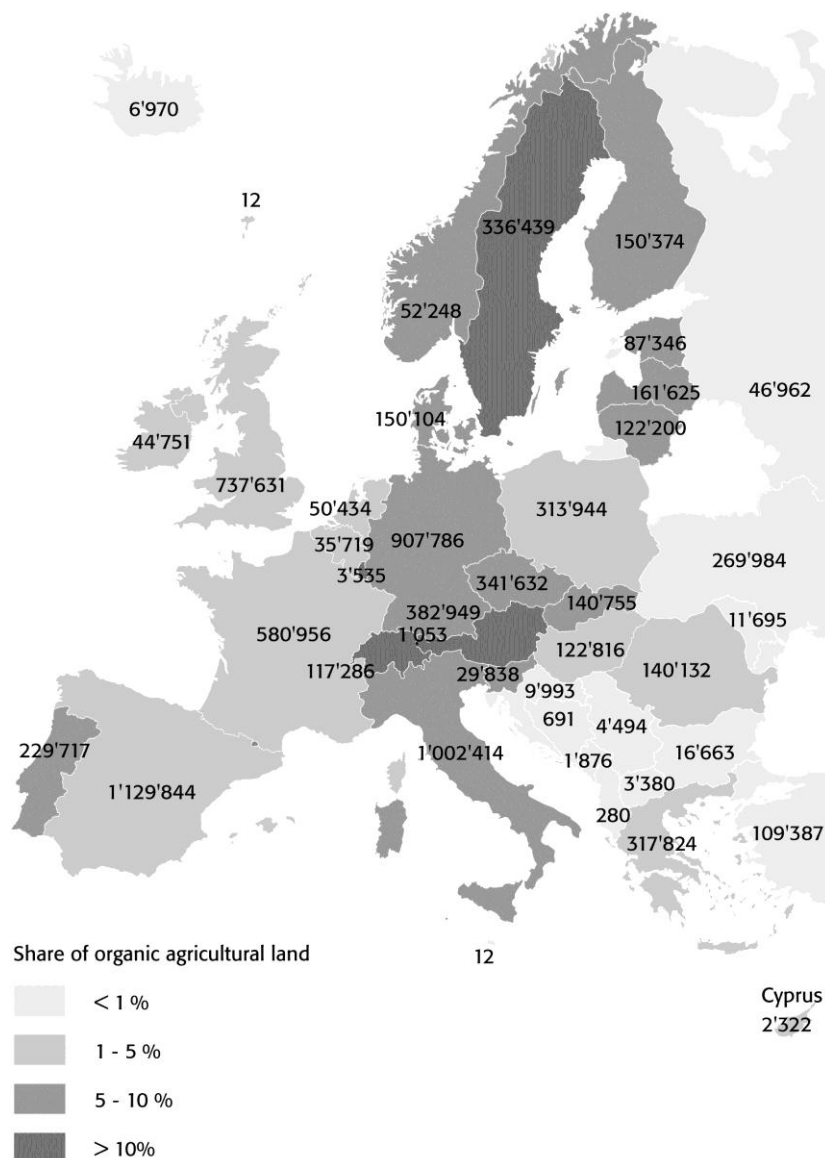
Az ökológiai gazdálkodás az egyik leggyorsabban terjedő gazdálkodási mód, köszönhetően annak, hogy környezetkímélő, egészséges és biztonságos élelmiszert biztosít az emberek számára, valamint többnyire azonos tartalmú szabályozáson alapul világszerte.

A fentebb is ismertetett, valamint rendelkezésre álló nemzetközi adatokból kiderül, hogy a gazdaságok nagy százaléka azért választja az ökotermelést, mert az nagyobb jövedelmet, magasabb támogatási összegeket, biztosabb piacokat eredményez annak. Legkönnyebben azok számára elérhető ez, ahol eleve kisebb technológiai váltásra kényszerül a beruházó, a földterületek száma és nagysága azonban kiemelkedően magas. Legjellemzőbb példa a dél-amerikai pampákon folytatott marha- és juhtenyésztés, ahol az átlagos birtokméret az 1500 ha-t is eléri., továbbá Ausztrália esete, ahol a gazdaságok átlagos mérete 7000 ha! (BUDAY-SÁNTHA, 2007) A termelés területeitől, főleg az alacsonyabb hozamokból fakadóan, elmarad a forgalom, a világon az öko-élelmiszerek forgalma mindössze 0,1 % körüli.

3. ábra: A világ legnagyobb ökotermelő országai (2008)
 Forrás: THE WORLD OF ORGANIC AGRICULTURE, 2010.

Ökológiai gazdálkodás az Európai Unióban

4. ábra: Organikus művelés alatt álló terület (millió hektár) (2008)

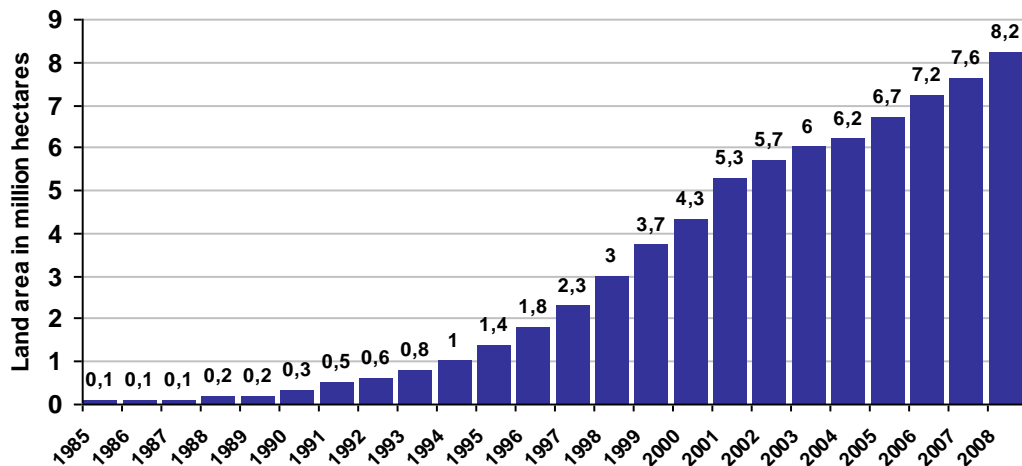
Forrás: THE WORLD OF ORGANIC AGRICULTURE, 2010.

2009 végére Európában 9,3 millió hektár (ebből EU 8,3 millió ha) organikus művelésű mezőgazdasági területet gondoztak, több, mint 250 ezer farmon. Az EU-ban a mezőgazdasági területek 4,7%-a organikus. Egyébként Európában található a világ ökoterületeinek negyede. 2008-hoz képest egy év alatt 1 millió hektáros növekedés történt. A legnagyobb termelők rangsora a következő: Spanyolország (1,3 mio ha), Olaszország (1,1 mio ha), Németország (0,95 mio ha). 5 országban haladja meg az organikus területek aránya a 10%-ot, Lichtensteinben, Ausztriában, Svédországban, Svájcban és Észtországban. A forgalom mértéke meghaladta a 18 milliárd eurót (Franciaország és Svédország mutatott erős növekedést e téren). 2008-ban 197000 organikus gazdaság működött

az Európai Unióban, az összes mezőgazdasági termelő 1,4%-a. Ezen termelő egységek átlagos területe meghaladja a hagyományos farmok átlagos területét, utóbbi 13 ha, míg előbbi átlaga 38 ha.

2004 és 2006 között, a Budapesti Corvinus Egyetem munkatársai, több külföldi és belföldi partner részvételével végezték el 11 új, 2 csatlakozni kívánó és 3 régi EU tagországra vonatkozóan az ökológiai gazdálkodás sajátosságait feltáró felmérést. (RADICS, 2006) Eszerint Magyarországon 1/3-dal több mint Lengyelországban a terület nagysága, a gazdaságok száma mégis utóbbiban több 60 %-kal. Az EU rendeleteket minden résztvevő ország beillesztette jogrendjébe, megegyezik az EU-éval, kivéve Romániát, ahol az átvétel nem történt meg. A jogi háttérer erősíti az ökológiai termékek címkével való ellátása, ez a legtöbb országban egységes, Romániában még nem volt, Németországban viszont összesen 14 ilyen tartottak számon. Az élelmiszerbiztonsággal Romániát kivéve külön intézet foglalkozott. Jellemzően nagyok az ökológiai gabonatermő területek, Cipruson kimagasló az ökológiai kertészet. Az állattenyésztés Németországban és Ausztriában jelentős, az erdészet szintén Németországban, valamint Bulgáriában. A régi tagországokhoz képest alacsony volt a védett területek aránya az új tagországoknál, vizes élőhelyeknél Észtország szerepel az élen. Fontos kiemelni, hogy az alacsonyabb GDP-jű országokban az export dominál. A munkanélküliség felszámolásában nagy szerepe lenne az ökogazdálkodásnak Lengyelországban, Szlovákiában, de akár Bulgáriában is. A szociális kapcsolatok és együttműködések terén az új kelet-európai tagállamokban lenne legnagyobb szükség. A társadalommal való megismertetésben fontos szerepe van a médiának, sajnos csak Cipruson és Romániában van rendszeres televíziós adás az ökológiai gazdálkodásról, a politikai sajtó ritkán vagy soha nem foglalkozik nagy átlagban a témával.

5. ábra: Európa ökotermelésének fejlődése (millió ha) (2008)
 Forrás: THE WORLD OF ORGANIC AGRICULTURE, 2010.

A termékek kereslete és kínálati oldalának növekedése alkotta meg az igényt szabályozásukra, melyből a minősítési rendszerek kinőtték magukat. Az ökológiai termelés származásáról szóló objektív igazolás szükségessége már 1979-ben felvetődött. Eredeti célja szerint egyértelműen kellett bizonyítania bármilyen rendszernek a konvencionális terméktől való különbözőségét. Két lehetséges változata a végtermék minősítés és a termék-előállítás folyamatának minősítése. Német területen Dr. Volker Rusch kezdte meg egy minősítő laboratórium alapjainak lerakását, (SELÉNDY, 2005) mely nem járt sikerrel. Az 1980-as évekre az egyesületek kezdték el a tanúsítási eljárásokat.

Az EU-ban 1991-ben született meg az első egységesített rendelet az ökológiai gazdálkodás szabályozásáról, mely a KAP 1992. évi reformja révén az összes tagállamban előirányzatok hirdetett. Ennek módosítására 2007-ben került sor az Európai Unióban.

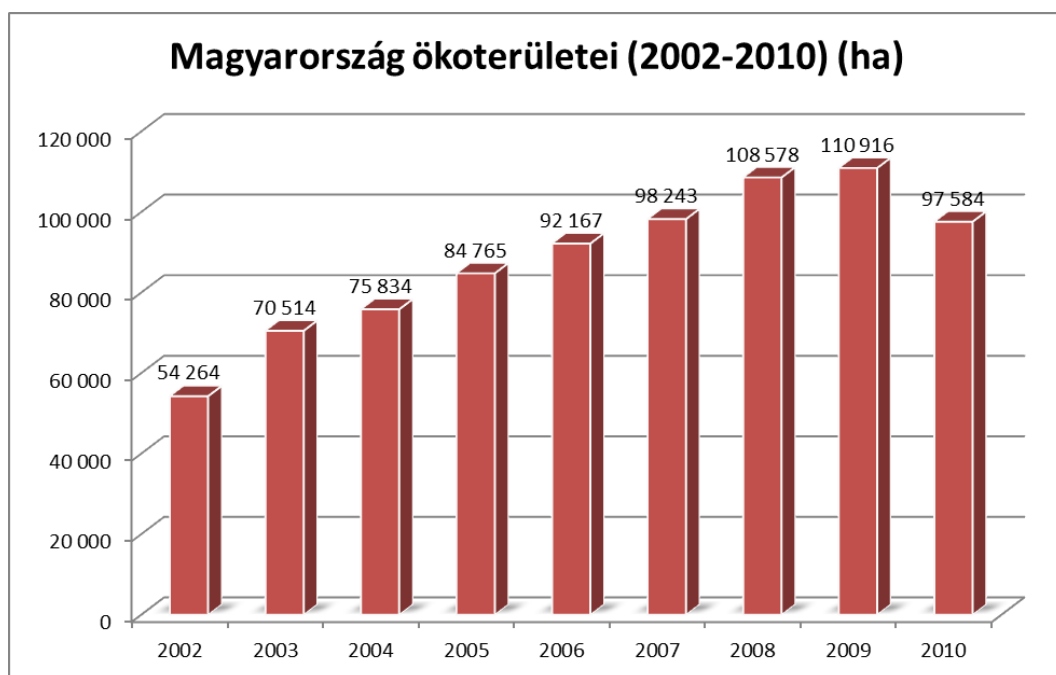
Néhány EU tagország öko-gazdálkodásáról. Ausztria a biogazdálkodás 13,37%-os területi részarányával kiemelkedően 1. helyen áll az EU rangsorban, pozícióját évek óta tartja. Az ausztriai háztartások 85%-a vásárol biotermékeket. Kezdetől meghatározó a hagyományos élelmiszerláncok kezdeményező készsége, ami hazánkban is egyre erőteljesebben érvényesül (különösen a SPAR szupermarketek biotermék-kínálatának és választékának növekedésében és szakszerű tájékoztatásában). A pozitív hatás vitathatatlan a biofogyasztás alakulására és a személet-változásra. Szlovákiában 1991-ben kezdődött a biogazdálkodás, de már jóval előttünk jár, 2007. évben 10. volt az EU (27) rangsorában. Szükszavú ország-jelentése konkrétumokat nem tartalmaz, de a súlypontokra és a fejlesztési irányokra lehet következtetni, amelyek hasonlóak hazai feladatainkhoz. A biotermékeinek nagyobb részét Nyugat-Európába exportálja, a főbb hazai értékesítési csatornái a termelőhelyi értékesítés, a speciális üzletek, az internet és a nagy áruházláncok. Csehország 2000-től exportálhat az EU országokba, EU-n kívül csak bébiételeket szállít Törökországba. A gyorsan növekvő hazai piacon 2005-ben 12,5 millió Euro volt a forgalom. A fogyasztók érdeklődése ösztönzi a termelőket, hogy az ellátást hazai termékekből biztosítsák. A GfK Praha felmérése szerint a cseh lakosság 3%-a vásárol BIO logóval ellátott biotermékeket, 1/4-e ismeri, de csak esetlegesen vásárolja, másik 1/4-e ismeri, de nem vásárolja, és majdnem a fele nem is ismeri és nem is vásárolja a biotermékeket. A leggyakrabban említett akadályok az információhiány, az ár és a hagyományos márkanevek népszerűsége. A válaszadók egy része nem bízik a biotermékekben, vagy nem elérhetők a rendszeres vásárlási helyeken. A rendszeres biovásárlók aránya sokkal magasabb a nők, az egyetemet végzettek és a 25-45 év közöttiek körében. (HOFER, 2009)

További fontos szerepe van az ökológiai termékeket minősítő védjegyeknek és az azt kibocsátó szövetkezeteknek. Németországban a Demeter, Bioland, Kelet-Bajor-Biokör, Naturland, ANOG, BÖW, SIGÖL. Az Egyesült Királyságban a 'The Soil Association Organic Marketing Company', 'The Organic Food Federation', 'The Organic Growers Association and British Organic Farmers', 'The Bio Dynamic Agricultural Association', valamint a 'The Scottish Organic Producers Association'. Franciaországban a 'Nature et Progres', 'Association nationale des activités de l'agriculture biologique (ANAAB)',

'Association des producteurs en agriculture biologique (Bofranc)', és a 'Federation nationale de défense de la culture biologique'.

Ökogazdálkodás Magyarországon

Magyarországon az 1983-ban alakult Biokultúra klub vette át a nemzetközi szervezetek iránymutatásait és alkalmazta azokat, mely szervezet 1996-tól Biokontroll Hungária Kht.-ként, a Hungária Öko Garancia Kft. mellett, jelenleg is végzi a tanúsítás szerepét. A Biokontroll Kht. 1997 óta tagja az IFOAM-nak. Minden évben megrendezi fórumát, a Biokultúra Napokat. Az egyesület kiemelkedő tagjait különböző kitüntetésekkel, címekkel jutalmazza. A Hungária Öko Garancia Kft. 2003-ban alakult az Austria Bio Garantie és a BCS öko-Garantie támogatásával. Több nemzetközi tanúsítási rendszer általi ellenőrzést végeznek partnereik révén. Céljük az EU piacaira való biztonságos termékek eljuttatásának segítése.

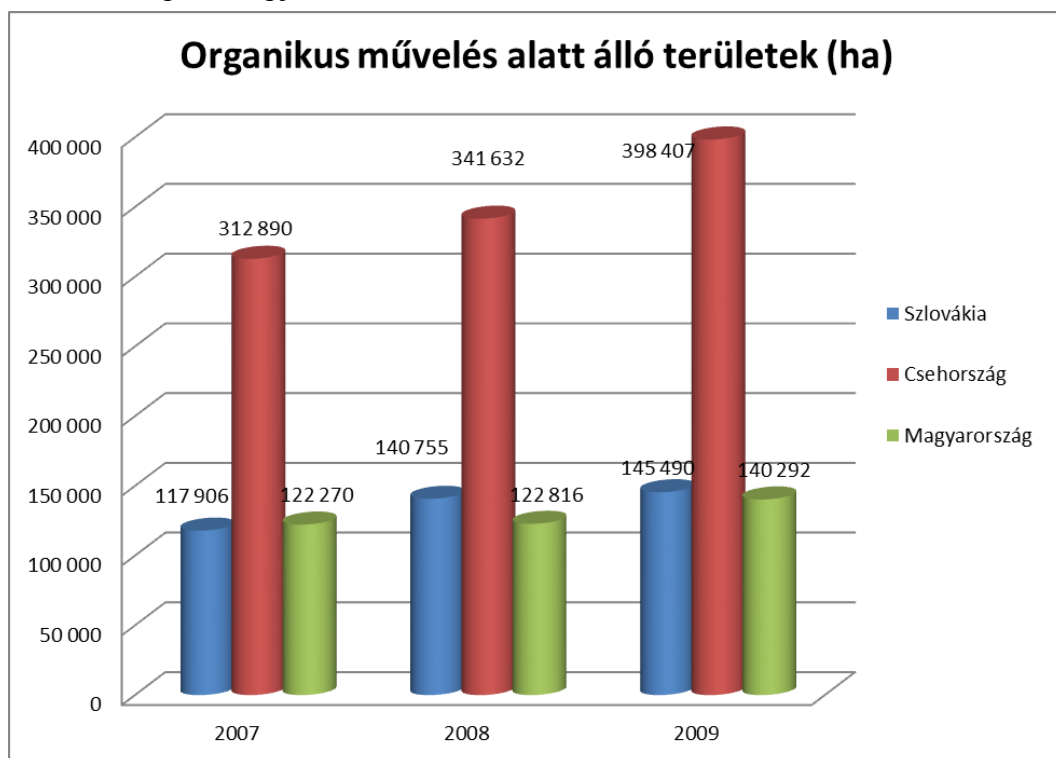

6. ábra: Magyarország ökotermő területei (2002-2010) (ha)
Forrás: saját szerkesztés az EuroStat adatai alapján

Kiemelt szerepe van a 2000-ben alakult Magyar Ökogazdálkodók Szövetségének, mely a Magyarországon ökológiai mezőgazdasági tevékenységet végző vállalkozások országos szövetsége, 2001-től az IFOAM tagja. Sajnos a szervezet honlapja 2008 óta nem tartalmaz frissítéseket, médiában nem igen jelenik meg, így arról több friss információval nem rendelkezem. Fontos megemlítenem a Magyar Biokultúra Szövetséget. A Magyar Biokultúra Szövetség az 1983-ban Klubként indult, majd 1987-ben egyesületté alakult Biokultúra Egyesület teljes jogutódként létrejött szervezet. Jelenlegi 13 jogi személyiségű tagja összefogja az egész ország ökológiai gazdálkodását. A

Szövetség céljai között szerepel a biotermékek fogyasztásának minél szélesebb körben történő terjesztése, az egészséges életmód propagálása. Ökopiacaik ellenőrzését a Szövetség tulajdonában álló ellenőrző és tanúsító szervezet, a Biokontroll Hungária Nonprofit Kft. látja el. (www.biokultura.org)

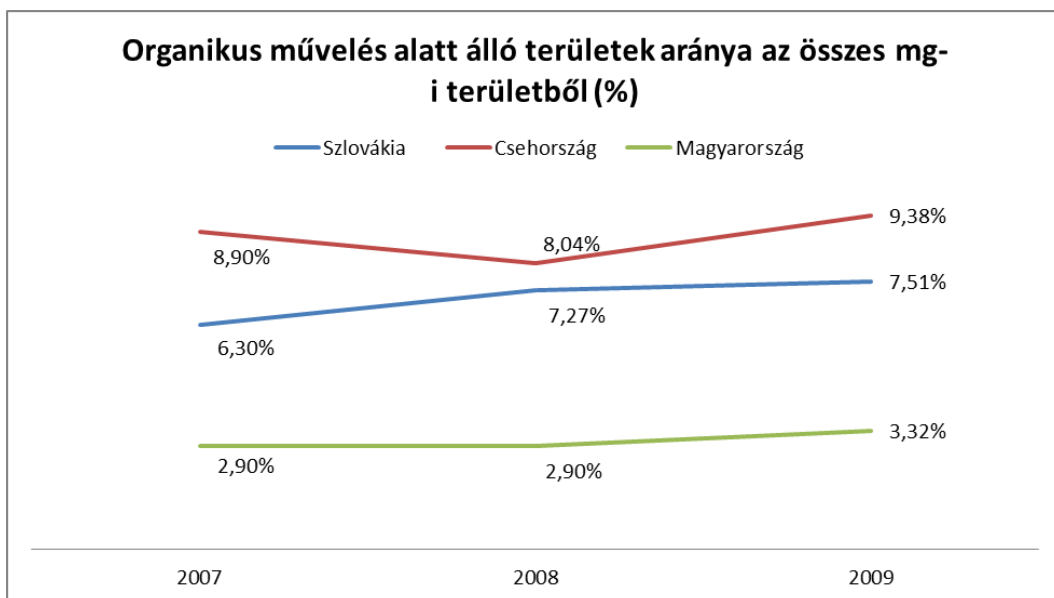
Közép-Kelet-Európán belül először hazánkban indult meg az ökológiai gazdálkodás, az összterület viszonyában azonban már a 90-es évek végén megelőzött bennünket Csehország és Szlovákia. Ezek után hasonlítsuk össze a legfrissebb adatok alapján az előbbi két országot és hazánkat 2007-2009 között, három szempont alapján.

7. ábra: Organikus művelésű területek (2007-2009) (ha)

Forrás: saját szerkesztés

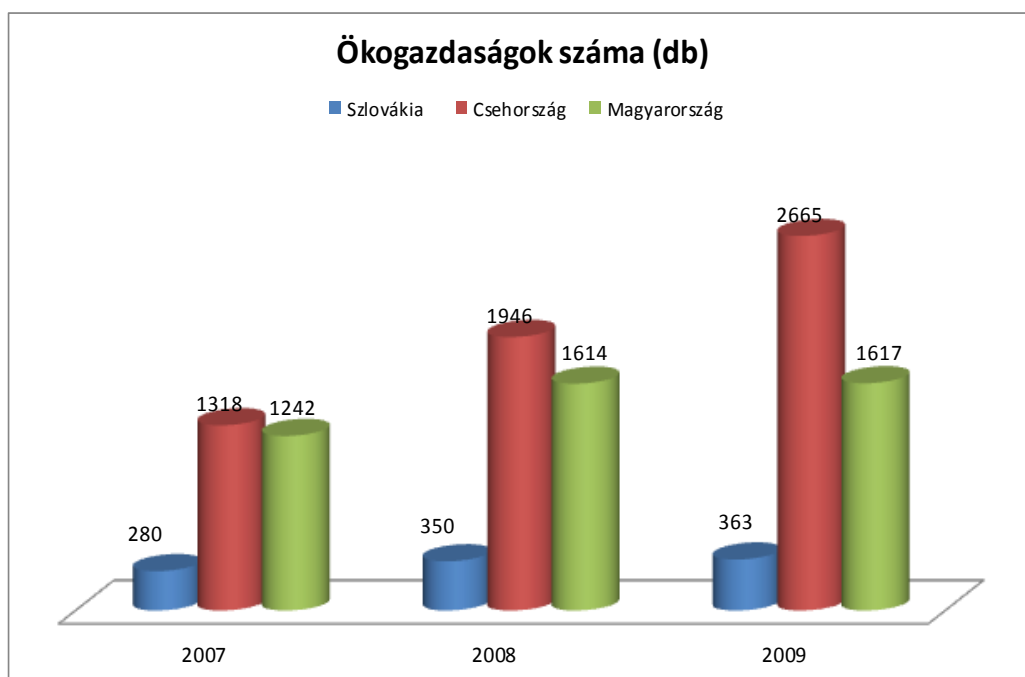
Amint látható Csehország magasan vezet a három ország viszonylatában a földterületek számát illetően. minimális a különbség Szlovákia és hazánk között, mégis látható még ebből a diagramból is, hogy Csehország sokkal dinamikusabb növekedést produkált. A fő különbségek azonban nem csak ebből adódnak.

8. ábra: Organikus művelés alatt álló területek aránya (2007-2009)(%)
 Forrás: saját szerkesztés

Az összes művelhető terület arányát vizsgálva már jelentős lemaradás tapasztalható, bár azt mindenképpen meg kell jegyezni, hogy a két másik ország viszonylatában a művelhető területek közel sem olyan magasak, mint Magyarország esetében.

Végül álljon itt egy diagram, mely a három ország ökotudásainak számát mutatja be 2007 és 2009 között.

9. ábra: Ökotudások száma (2007-2009) (db)
 Forrás: saját szerkesztés

Hazánkban 1988-ban még nem érte el az 1000 ha-t, 1990-ig 3000 ha-on, majd jelentős növekedést produkálva 2002-ig több mint 103.000 ha-ra növekedett a művelésbe vont területek mennyisége. Érdekes adatokkal szolgálhat, ha a

birtokok nagyságát vizsgáljuk. Míg az EU átlag 30 ha körül mozgott 2001-ben, addig Magyarországon 100 ha volt az átlagos birtoknagyság. (SELÉNDY, 2005)

10. ábra: Magyarország „bio-állatállománya” (2002-2010) (db)
 Forrás: saját szerkesztés az EuroStat adatai alapján

Hazánkban több védjegyként funkcionáló megkülönböztető eszköz is szolgálja a fogyasztók és termelők érdekeit a minőségi élelmiszerek megkülönböztetése és felismerhetősége érdekében. Ezek közül mindenképpen kiemelendő a Kiváló Magyar Élelmiszer (KMÉ), a Hagyomány-Ízek-Régiók (HÍR), a Minőségi Magyar Sertéshús és az Ellenőrzött Magyar Baromfi, a Magyar Termék védjegyek.

Az ökológiai gazdálkodás termelési szerkezetének koncentrációja hazánkban nagyon erős, négy termékkör (gabonafélék, olajos növények, rét, legelő és gyep, takarmánynövények) foglalják el a termőterület 93,9 %-át. Ez a termelési szerkezet exportorientált termelésből fakadóan, döntően a viszonylag egyszerű technológiával előállítható, jól tárolható, szállítható, viszonylag alacsony feldolgozottságú termékeket tartalmazza. A fejlett országokban a piac és termelés szempontjából fontos szerepet játszó kertészeti kultúrák szerepe viszonylag alacsony (3,9%), a hazai kereslet alacsony színvonalra az exportlogisztikai rendszer kiépületlensége miatt. Az ország területén viszonylag egyenletesen oszlanak el az ökológiai gazdálkodást folytató gazdaságok, magasabb részarányal csupán Békés, Győr-Sopron-Moson és Vas megye rendelkezik. A gazdaságok döntő része növénytermesztéssel foglalkozik, állattenyésztéssel, illetve állati termék előállításával foglalkozók (főleg tejtermelők) szerepe alacsony. Kiemelkedően magas az Észak- és Dél-Alföldi ill. Észak-Magyarországi régiók aránya, lényegesen alacsonyabb - a magasabb jövedelem-színvonalat reprezentáló - dunántúli és közép - magyarországi régiók szerepe, Nyugat-Dunántúl közepén helyezkedik el a két pólus között. Mindez egyértelműen igazolja a tudásközpontok - alap- és továbbképző szakmai tanfolyamainak, szaktanácsadók szolgáltatásának, már jól működő ökogasdaságok

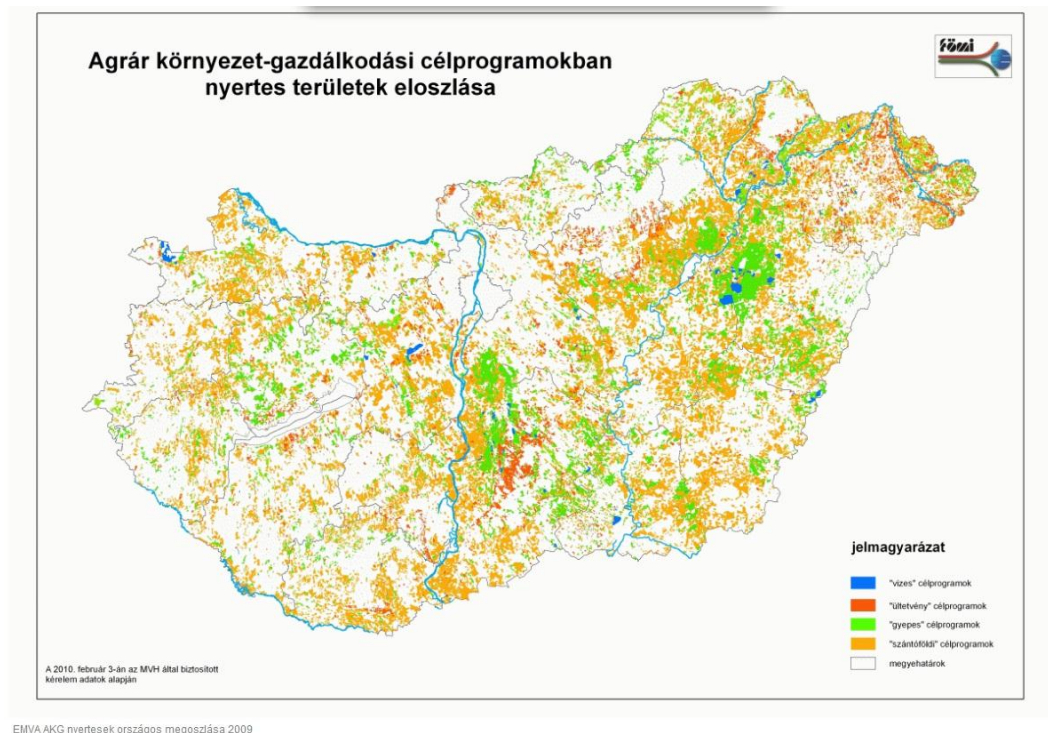
tapasztalatainak, stb. - meghatározó szerepét a biogazdálkodás hazai regionalitásában. (HOFER, 2009)

A kormány által 2012-ben indított Darányi Ignác Terv, mely a Nemzeti Vidékstratégia keretprogramja, külön kiemeli az ökotudálkodás fontosságát és támogatását. A „Sokszínű és életképes agrártermelés” stratégiai céljaként határozza meg a hazai és helyi biológiai alapokra támaszkodó tudálkodás (kiemelten ökológiai tudálkodás) térnyerésének elősegítését. (DARÁNYI TERV, 2012)

Az ökológiai tudálkodás támogatási rendszere

Röviden szeretném összefoglalni hazánk ökotudálkodást érintő támogatási rendszerét. Ezen tudálkodási rendszer támogatása az Európai Unióban az agrár-környezetgazdálkodási programokon keresztül valósul meg. 2002-től hazánkban a Nemzeti Agrár-környezetvédelmi Program és a SAPARD előcsatlakozási programok keretében támogatták az ökotudálkodást. Ebben már nem csak az átállási időszakot segítették, hanem közvetlen kifizetésért pályázhattak a már átállt termelők is, akik vállalták, hogy 5 éven keresztül fenntartják gazdaságukat. 2004-től a Nemzeti Vidékfejlesztési Terv alapján a támogatásokat a központi költségvetés mellett az EMOGA (Európai Mezőgazdasági Orientációs és Garancia Alap) társfinanszírozásában a 150/2004. évi FVM rendelet folyamatosan módosuló hatályos változata szabályozza. (SZENTE, 2005) 2009-től, öt év elteltével az ÚMVP keretén belül valósul meg.

Az Agrár-környezetgazdálkodási (AKG) intézkedés keretében önkéntes alapon öt évig, a környezetvédelmi célú gyeptelepítés célprogram esetében tíz évig AKG kötelezettségeket vállaló mezőgazdasági termelők és egyéb földhasználók (pl.: természetvédelmi hasznosítást végző közhasznú társaságok, nemzeti park igazgatóságok, valamint nonprofit tevékenységet végző szervezetek) támogathatók. Az intézkedésben meghatározott előírások teljesítéséért járó kifizetés terület, azaz hektár alapú vissza nem térítendő támogatás. Az előírások előre meghatározott csomagokban, célprogramonként vállalhatóak. A támogatások értékhatáraitól és a rendszer egyéb részleteiről a program Tanácsadói Kézikönyvből, valamint Gazdálkodói Tájékoztatójából szerezhetünk további ismereteket. (TÁJÉKOZTATÓ KÉZIKÖNYV ÉS GAZDÁLKODÓI TÁJÉKOZTATÓ) A legfrissebb, 2012. évre vonatkozó támogatások igénybevételevel kapcsolatos eljárási szabályokról a Vidékfejlesztési Minisztérium 29/2012. (III.24.) rendelete tájékoztat. A benyújtás pontos menete az MVH 53/2012. (IV.3.) közleményében olvasható.

11. ábra: Agrár környezet-gazdálkodási célprogramokban nyertes területek eloszlása (2010)

Forrás: <http://www.agrarkamara.hu>

Az ökológiai élelmiszerek vidékfejlesztési szerepköre

Ebben a részben nem szeretném részletezni a vidék és a fenntarthatóság kapcsolatát, hiszen azt számos már megjelent monográfia tűzte zászlajára. Sokkal konkrétabb a célom, a vidék és az agrárgazdaság, a vidék és az ökogazdálkodás kapcsolatára szeretnék fokozatosan koncentrálni.

Az EU állásfoglalása szerint az ökológiai gazdálkodás „olyan alternatív jövedelemszerzési forma a mezőgazdaságon belül, amely szerepet játszhat a vidéki területek újjáélesztésében, munkahelyeket teremthet a hanyatló gazdaságú régiókban, lehetőséget ad a fiatal vállalkozók elvándorlásának csökkentésére és visszafoghatja az élelmiszertermelő mezőgazdaság túltermelését.” (BÁLINT, 2007)

A közelmúlt során, az elmúlt évtizedekben a kényszer, a célok pontosítása, majd az EU irányelvei nyomán többféle mezőgazdálkodási eljárás formálódott a fenntarthatóság, a környezetvédelem és az élelmiszerbiztonság „triumvirátusában”. A fenntartható gazdálkodási rendszer a természeti erőforrások, hozamok, profit, emisszió összhangjára, harmóniájára teszi a hangsúlyt. Ide tartozik természetesen az ökológiai termelési rendszer, melynek körülírását már megtettem a korábbiakban, valamint az ún. átmeneti megoldásokat tartalmazó rendszer. Ez utóbbiban több tényező (pl.: értékesítés problémái, tőkeszegénység stb.) hatására az előző két rendszer elemeinek kevert alkalmazásával kísérleteznek, szem előtt tartva a fenntarthatóságot.

Fontos felismerni, hogy hazánkban a mező- erdőgazdaság tevékenysége semmilyen más gazdasági ággal, főleg importtal nem helyettesíthető, stratégiai szerepet tölt be. Nem hagyhatóak figyelmen kívül az EU agrárágazatot érintő és vidékfejlesztést serkentő támogatásai sem (az ökológiai gazdálkodás támogatási rendszeréről egy másik fejezetben írok), melyek nélkül még drámaibb lenne a vidék helyzete. 2008-ban a támogatások a bruttó hozzáadott érték 44 %-át tették ki. 2004-2008 között a termelékenység 16 %-al nőtt. (CSETE, 2009)

Külön lehetőségek kínálhat Magyarországon a kedvezőtlen adottságú területek ökológiai gazdálkodással való hasznosítása. Hazánk termőterületeinek 15%-a ilyen besorolású. A konvencionális termelés adott esetben tovább ronthatja ezeknek a területeknek az adottságait. A talajélet kibontakozásának lehetőségét kínálva, szerves-anyag gazdálkodáson, a növénytermesztés-állattenyésztés együttesét alapulva, bár kevesebb termésmennyiségekkel számolva, de összességében pozitív lehetőségeket rejtve az ökológiai gazdálkodás lehet az ilyen területek lakosságának egyik jövője. A Szolnoki Főiskola kutatásain alapulva az ilyen területek sikernövénye a jövőben a napraforgó lehetne. (PEPÓ, 2007)

Abban mindenki egyetért, hogy a vidéknek kulcsszerepet kell játszania az agrárgazdaság, és általában a magyar gazdaság fejlődésében. Ennek útjáról már korántsem egyhangúak a vélemények. A következőkben bemutatnék egyet, mely úgy gondolom, remekül összekapcsolható saját témánkkal is. Csete László szerint az „agrár- és vidékfejlesztés fenntartható komplex és dinamikus rendszere a fenntartható mező-erdőgazdasági termelésből, a fenntartható gazdálkodási rendszerekből, a fenntartható vállalkozásokból, a fenntartható vidékből és a fenntartható településekből tevődik össze.” (CSETE, 2005) Az előbbi gondolatmenetet angolul a „sustainable development⁶” szópár foglalja össze legtömörebben. Egy fenntartható vidéki gazdaság, mely természetesen nem nélkülözheti a fejlett ökológiai gazdálkodásra berendezkedett egységek létét és az arra épülő feldolgozóipart, kiutat jelenthet a jelenleg kihasználatlan munkaerővel rendelkező vidéki Magyarország számára. Ennek megteremtéséhez elengedhetetlen az állami- és magánszféra szoros együttműködésén alapuló közös munkálkodása.

De hogyan és hol is kapcsolódhat össze a vidékfejlesztés a fenntarthatósággal és az ökoélelmiszerek termelésével? A fenntarthatóság egy komplex szemlélet, életmód, gazdálkodási forma, mely feltételezi a gazdaság és társadalom természethez való pozitív viszonyulását. Ebből a komplex jellegből fakad, hogy fenntartható gazdálkodás, esetünkben mezőgazdálkodás mellett, ilyen irányú tevékenység gazdagítja, újratermeli az erőforrásokat (tehát nem éli fel), hozzájárul a biodiverzitás fejlődéséhez. Ennek a rendszernek a vidékfejlesztéssel való összekapcsolása során hatékonyan („gazdaságosan”) és versenyképesen kell működnie adott környezet elemeinek (piaci, táji stb.) függvényében. Mindezek azonban nem jelenthetik azt, hogy a globalizáció ellenében, a lokalizáció érdekében kellene, sőt annak a lehető legváltozatosabb szinteken és dimenziókban kell megvalósulnia. Amint azt Csete László is megállapítja, a fenntartható mezőgazdasági termelésnek és vállalkozásnak megvalósításában három tényezőt

---

6 A fogalmat a Brundtland Bizottság 1987-ben készült jelentése tette szélesebb körben ismertté. <http://www.un-documents.net/wced-ocf.htm>

kell szem előtt tartanunk: az alkalmazkodás stratégiáját, minőségi termék előállítását, valamint a piaci versenyképesség bizonyítását. (CSETE, 2005) Maradjunk a minőségi termékeknél. A minőség, korábban már ismertetett okoknál fogva, egyre inkább előtérbe kerül. Azonban az elkülönült, bár egyre nagyobb számú termelő viszonylatában igen nehézkesen mutatkozik meg mindez, és itt mutatkozik meg leginkább a nagykereskedők és feldolgozók piaci előnye. Ennek a hátránynak a ledolgozása, valamint a minőségi élelmiszer terjesztése érdekében a termelőknek vagy össze kell fogniuk, vagy kölcsönös előnyökkel járó megegyezések révén (a fenntartható és abszolút minőségre törekvő szemlélet feladása nélkül) kell betagozódniuk a feldolgozó hálózatokba. A versenyképesség növelése szempontjából úgy gondolom nem létezik alternatíva.

Néhány pontban összefoglalom, hogy mi jelentheti a fentebb ismertetett lehetőségek legfőbb gátját: (CSETE, 2005)

1. Információ hiánya a pénzhezjutásról
2. A pénzszerzés képességének hiánya
3. Pályázatírásbeli tapasztalatlanság
4. Együttműködés hiánya
5. Bizalom hiánya
6. Szakismeretek hiánya
7. Tőkehiány

Milyen tevékenységek jelenthetik meg a vidék fenntartható fejlődésének és a minőségi élelmiszer termelés összhangját? Véleményem szerint kulcsszerepe van mindebben a gyenge minőségű földterületek hasznosításának (erdőtelepítés-erdőgazdálkodás, megújuló energiatermelés-biomassza előállítás, illetve gyepgazdálkodás-kisállattartó legeltetés viszonylatában), az öko gazdálkodás és termelés fejlesztésének és kiterjesztésének, a termelői szolgáltatások szélesítésének (vendéglátás, felvilágosító órák tartása), közösségek intenzívebb és újra egymásra találásának, összességében a lokális értékteremtés globális elterjesztésének.

A fentebb ismertetett kapcsolatrendszerrel szorosan összefügg, hogy hogyan is értékeljük és hogyan pozicionáljuk a minőségi élelmiszertermelést a mezőgazdaságon, agrártermelésen belül. Úgy gondolom, hogy középtávon (10-15 éven belül) nem valószínűsíthető az ökológiai úton előállított élelmiszerek arányának drasztikus növekedése szemben a konvencionális élelmiszeripar termékeivel. Sokan, a kistérségi fejlesztési terveket készítők közül, a vidék problémáinak megoldására azonnal a falusi turizmus és az ökogazdálkodást említik, mint egyedüli lehetőséget a fejlődésre. Buday-Sántha Attila szerint korántsem ennyire egyértelműek az említett tényezők alkalmazásának lehetőségei. Sőt sokszor teljesen felkészületlenül, kellő ismeretek megléte nélkül születnek ezek a javaslatok. Részemről maximális egyetérték Buday-Sánthával (2007), miszerint napjainkban már nincs biztos termék, biztos piac (sokszor régi beidegződések vezérlik ezeket a tévhiteket), „minden termék esetében a siker feltétele a nemzetközi összehasonlításban is alacsony önköltség, az elvárt minőség és a megbízható piaci magatartás”. (BUDAY-SÁNTHA, 2007) Továbbá az ökotermelésre, mint korlátlan piacokat eredményező lehetőségre tekintettek, sokszor indokolatlanul összekeverve a hagyományápolással, a hungarikum

élelmiszerek termelésével, a kizárólagos környezetvédelmi szempontokkal. Utóbbira mind a szakma, mind a civil szféra hajlamos volt és az jelenleg is.

Az ökológiairól az egy igen fontos termelési irányt jelenthet a vidéki Magyarország számára, azonban néhány dolgot mindenképpen figyelembe kell vennie a fejlődésnek. Az ökopiac mára globálissá, jellemzően kínálati piaccá vált. Ennek megfelelően csak és kizárólag a magas technológiai fejlettséget, hatékonyságot, magas szakértelmet, folyamatos termékpálya szervezést, állandó minőséget és élelmiszerbiztonságot produkáló és garantáló gazdaságok lehetnek hosszú távon is életképesek. Döntő lehet a feldolgozóipar fejlesztése is, ez azonban már egy másik dolgozat témája lehetne.

Az ökológiai gazdálkodás jövője

Az agrárium a jövőben feloldódik a globális gazdaságban. A földműveléssel már csak történelmileg rokonítható gazdasági ág jövőjét éppúgy korunk technikai lehetőségei szabják meg, mint az összes többi értékteremtő tevékenység fejlődését. Az elmúlt 50 év társadalmi és politikai eseményei felvillantották a környezeti és társadalmi szempontok előtérbe helyezésének esélyét. A gazdaság azonban ma olyan lehetőségeket kínál, amelyeket megragadva nincs szükség szociális "használdozatra": egyszerűen két technológiai trendet meglovagolva válhat az agrárium a gazdaság kompetitív szektorává. E két új technológiai trend a biotechnológia és a biogazdálkodás. Az információ technológia korszaka agrárgazdaságának három célja szerint három jövőképet érdemes átgondolni. A (1) hatékonyság, (2) fenntarthatóság, és (3) foglalkoztatás a biotechnológia (GM) és a biotermelés együttes hatását próbálja modellezni. A hatékonyságra építő modellben a fogyasztók elvetik a biogazdálkodást, mint indokolatlanul drága termelési módszert. A foglalkoztatást hangsúlyozó modell fogyasztói elvetik a biotechnológiát, mint az élelmiszertermelésben indokolatlanul növekvő kockázatot. A fenntartható verzió részletesen vizsgálja a biotechnológia és a biogazdálkodás közös lehetőségeit. Ha hazánk EU-hoz való csatlakozása után már nem is áll módunkban követni egyiket-másikat a fenti modellek közül, azért az egyes irányok létezését evidenciában tarthatjuk. A magyar mezőgazdaság helyzetét a rendszerváltást követő második évtizedben ugyan már közhelynek számít jellemezni, azonban a lehetőségek mérlegelése során érdemes kiemelni egy további szempontot: szinte nincs mit veszítenünk. (BÁLINT, 2007)

A különböző gazdasági rendszerek elért ökonómiai eredményei, azok profitja és vesztesége igen változatos képet mutathat, megítélésük különböző. Abban szintet minden szakirodalom megegyezik, hogy az ökológiai gazdálkodás sokkal több szellemi ráfordítást kíván, mint az integrált mezőgazdasági művelés. Egy jellemző példát úgy gondolom, mindenképpen be kell mutatnom, mely jól jellemezheti az általam bemutatni kívánt gazdálkodási mód jövőképét. Idézet munka egy ma már 30 éves irodalomra hivatkozva elemez egy akkor majdnem hatvan éves múltra visszatekintő farmot, a Talhof-ot (<http://www.talhof-hdh.de>). A gazdaság magas szakmai színvonalával, kellő anyagi befektetéssel az eredmények megtérülnek, a terméseredmények, illetve a nyereség folyamatosan nő, sőt hosszútávon jelentősen felülmúlják a hagyományos gazdaságét. (RADICS, 2002)

Az ökológiai gazdálkodás jelentőségét és a benne rejlő potenciált nem szabad lebecsülni. A konvencionális gazdálkodás melletti létjogosultságát el kell ismerni és hosszútávon berendezkedni annak alkalmazására, mivel megfelelő környezetben, kellő szakértelemmel művelve az abba fektetett munka is meghozza gyümölcsét. Azt is le kell szögezni ugyanakkor, hogy a jövőben (jórészt szakirodalmi tapasztalataim alapján) nem látom esélyét a kisgazdaságok versenyképességének az ökológiai termelésen belül sem. Csakis a megfelelő szakmai, jogi, pénzügyi irányítás alatt álló, kellő mennyiségű és minőségű területen végzett termelő és tenyésztő munka lehet eredményes.

Egy 1997-ben készített vizsgálatban a következőképp határozták meg az ökoélelmiszerek jövőbeni trendjeit, érdekes lehet bemutatni, hogy 15 évvel ezelőtt hogyan képelték ezeknek a termékeknek lehetőségeit:

„Az ökológiai termékek kínálatának jövőbeni változása sok tényező együttes hatásaként fog jelentkezni, mind a kereslet, mind a kínálat oldalán „az értéktartalmú növekedés forrásai kimerülőben vannak”, a társadalmi értékrendszer változása lassú folyamat, míg jelentős környezeti kényszerek jelentkezése esetén is. Véleményünk szerint a jövőbeni trendeket, kínálati oldalon a gazdasági szempontok fogják eldönteni a jövőben, nevezetesen a piaci kereslet, az árprémiumok mértéke, a termelési színvonal, bevételek és a költségek, valamint a gazdálkodók jövedelmének alakulása. A kínálati piaci pozíció kialakulása következtében várhatóan a hagyományos termékekhez viszonyított árprémiumok csökkenni fognak. Az alacsonyabb hozamok, a biológiai növényvédelem magasabb költségei, a többlet élőmunka felhasználás és a magas munkaerőköltségek, a feldolgozottság alacsony foka együttesen a termelési költségek terén kialakuló versenyhátrány irányába mutatnak. Várhatóan – rövid távon – a kínálat bővülése továbbra is fennmarad, a támogatás kedvező hatása és a tanulási folyamat kedvező hatásai következtében. A kínálat növekedésének hagyományos formái a termelés intenzifikálásának növelése nem járható út, így döntően csak az új farmok és termékterületek bekapcsolása jelentkezhet. Az elmúlt évek tapasztalatai is mutatták, hogy elsősorban a kis és közepes méretű farmok vállalkoztak az ökológiai termelésre való áttérésre. A magas áttérési költségek miatt várhatóan a jövőben – ha lassan koncentrálódó üzemméretetek keretében is – a méretekből fakadó költséghátrányok megjelennek. Az eddigiekben jelentős szerepet játszó zöldség, gyümölcs és burgonya esetében a mérethátrányok nem jelentősek, a gabonatermelés, az állattenyésztés (saját takarmánytermelés miatt) területén a mérethatékonyságból fakadó költség-többletek járulnak a termelési és a tenyésztési mód többletköltségeihez.” (LEHOTA, 1997)

Anyag és módszer

Diplomamunkámat saját kutatásom eredményeivel is ki szerettem volna egészíteni és némiképp alátámasztani, ezért munkám során elvégeztem egy kérdőíves felmérést is, melyet online felületen publikáltam, kitöltése is ezen a felületen történt. A kérdőív összeállításakor célom volt mind kvalitatív, mind pedig kvantitatív jellegű adatok megismerése és azok elemzése. A kvalitatív kutatás feltáró jellege révén „miértekre” keresi a választ, vagyis azokra az okokra, motivációkra, véleményekre kérdez rá, amelyek adott célcsoport viselkedését, fogyasztási jellemzőit meghatározzák. A kvantitatív kutatás mennyiségi, számszerű vagy statisztikai eredményeket ad, melyek nagy megbízhatósággal felhasználhatók az elemzések során. E két jelleg kapcsolódnak és ki is egészítik egymást. Kutatásom során ezért mindkét módszer alkalmazására törekedtem.

A mintavételi eljárás során részvizsgálatra törekedtem. Önkényes kiválasztással, véletlen, valószínűségi mintavétellel dolgoztam. Mivel az ilyen mintavételi eljárás meghatározó alapsokaságot nem reprezentál, torz eredményeket hozhat, így a sokaságra vonatkozó általános következtetéseket nem is kívánok levonni belőle, inkább egy feltáró jellegű kutatásként értékelem és határozom meg munkámat. Kérdőívemet az interneten tettem közzé, azt családi, baráti, ismerősi körömben, valamint közösségi oldalak felhasználásával terjesztettem. A kapott minta alapján előzetesen megállapítható, hogy a válaszadók többsége kvalifikált, 20 és 30 év közötti, jellemzően pályakezdő és még nem házas, gyermektelen fiatal volt.

A felmérés főbb kérdéscsoportjai a következők voltak:

1. Mennyire ismertek az ökoélelmiszerek?
2. Mik a legfőbb tényezők az ökoélelmiszerek fogyasztásának / nem fogyasztásának?
3. Milyen vásárlási, fogyasztási szokások a legjellemzőbbek az ökoélelmiszerekre?
4. Milyen társadalmi rétegek körében jellemzőbb az ökoélelmiszerek vásárlása és fogyasztása?

Vizsgálatom előtt a következő hipotéziseket fogalmaztam meg:

- H1 – Az ökoélelmiszerek fogyasztása és ismerete ismerősi körömben nem hangsúlyos.
- H2 – Az ökoélelmiszerek fogyasztásának fő gátja a magas ár.
- H3 – Az ökoélelmiszerek fő beszerzési helye a piac.
- H4 – Az ökoélelmiszerek beszerzési lehetősége sokszor ütközik akadályba.

A célkitűzésekben megfogalmazott kutatási feladatok, kutatási célok megvalósításához ökoszkopikus (szekunder vagy másodlagos) és demoszkopikus (primer vagy elsődleges) adatgyűjtési módszert egyaránt alkalmaztunk. Kérdőívem kapott eredményeinek feldolgozásához ez utóbbit alkalmaztam.

A szekunder kutatások során elsősorban az ökológiai gazdálkodás előírásainak, jogi, elméleti és piaci kereteinek, az ökológiai gazdálkodási rendszer európai és hazai tendenciáinak, az előállított termékek kereskedelmi forgalomban betöltött szerepének feltárására, vizsgálatára irányultak. Az elemzésekhez az e témában rendelkezésre álló hazai és nemzetközi szakirodalmi források, kutatási eredmények, projektbeszámolók, konferencia-összefoglalók és egyéb kiadványok tanulmányozása, feldolgozása, továbbá statisztikai adatbázisok adták az alapot. Ezen kiadványok ismertetését lásd az irodalomjegyzékben.

A kérdőív összeállításakor standardizált kérdőívet használtam, amelyet előzetes tesztelés után véglegesítettem (lásd 1. sz. melléklet). A kérdőív 4 nagyobb kérdéscsoportot (1.Ökoélelmiszerek fogyasztása, 2.Hungarikum élelmiszerek fogyasztása, 3.Hagyományos élelmiszerek fogyasztása, 4.Szociodemográfiai ismérvek), ezen belül 42 kérdést tartalmazott, a diplomamunkám írása közben azonban rá kellett jönnöm, hogy témámat túlságosan tág keretek között értelmeztem, így végül jelen elemzéskor már csak 22 kérdést és két nagyobb kérdéscsoportot (1.Ökoélelmiszerek fogyasztása, 2.Szociodemográfiai ismérvek) használtam fel (az 1. sz. mellékletben félkövérrel kiemelt kérdések) a kapott eredményekből. A kérdésfeltevés módja szerint direkt, a válaszlehetőség szerint zárt kérdéseket, a válaszadók tapasztalatainak, szabad véleményének feltárása érdekében pedig nyitott kérdéseket egyaránt alkalmaztam. A kérdőívekben a válaszadók statisztikai számokkal kifejezett válaszai mellett személyes vélemények, várakozások illetve kételyek is megfogalmazódtak, ezért az értékelés során ezekre a szubjektív válaszokra is reflektáltam.

Az elkészített standardizált kérdőívben a kérdésfeltevés módja szerint direkt, a válaszlehetőség szerint elsősorban zárt (a könnyebb elemezhetőség miatt), de nyitott kérdéseket is feltettem. A zárt kérdéseken belül, az eldöntendő kérdések mellett többkimenetelű kérdéseket (hogy a megkérdezett több választ is bejelölhessen egyszerre) is alkalmaztam. A fogyasztói kérdőív több részből tevődik össze. Az első részben az élelmiszerek általános beszerzési helyére, étkezési szokásokra és a bioélelmiszerek ismertségére kérdeztem rá. A második részben, amennyiben fogyasztott is a válaszadó ilyen termékeket, azok kiválasztási technikáira, a vásárlás gyakoriságára, a vásárlás helyére és időközére voltam kíváncsi. A harmadik részben az ökoélelmiszerek fogyasztásának tényezőit vizsgáltam. Végül a válaszadó szociodemográfiai jellemzőit gyűjtöttem össze.

Az elemzéskor 106 kitöltött kérdőív eredményeit összegeztem és vontam le belőlük következtetéseimet. Az internetes kitöltés eredményeként nem minden esetben kaptam teljesen kitöltött kérdőíveket, egyes esetekben több válasz is hiányzott, amelyek pontos és végleges számát az egyes kérdések részletes elemzése során fogom ismertetni. Ennek oka az, hogy adott kérdőívet hiányosan is el lehetett fogadtatni a rendszerrel. A hiba kiküszöbölésére a következő alkalommal már nagyobb figyelmet fordítanék. Az beérkezett kérdőívek kódolását követően, az adatok feldolgozását végeztem el SPSS 15.0 és MS Office Excel alkalmazások segítségével.

Helyzetfeltárás

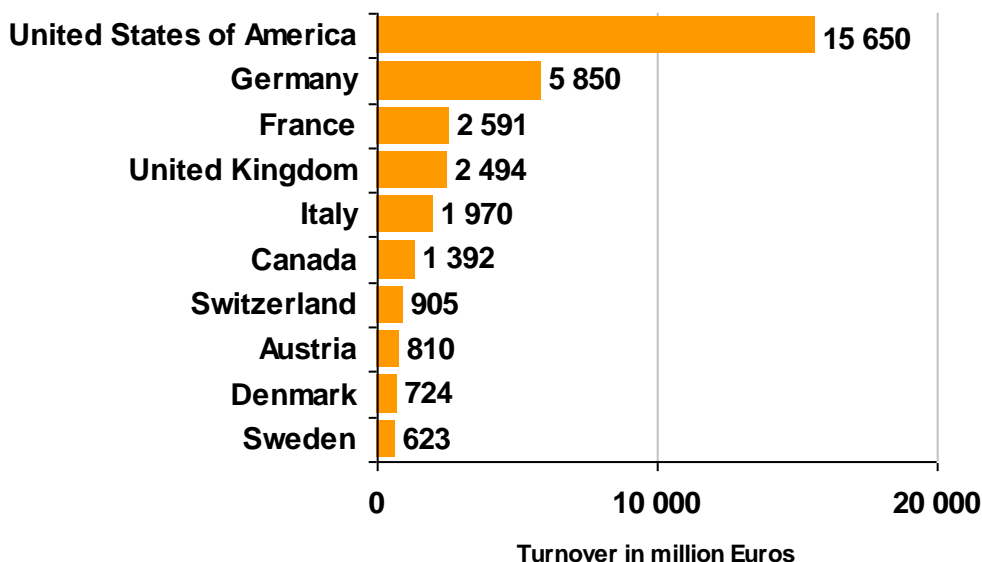
Ebben a fejezetben az ökológiai úton előállított, ökológiai gazdaságok által termelt élelmiszerek piaci viszonyait, legfrissebb statisztikáit és keresletének-kínálatának tendenciáit kívánom bemutatni és elemezni. Elemzésemben folyamatosan szűkítem vizsgálatom fókuszát, melynek során előbb a világ-, majd az európai és hazai piac helyzetével és viszonyaival foglalkozom.

Világkereskedelem tendenciái

Az információ terjedésének gyorsasága és kiterjedtsége miatt egyre nagyobb az ellenkezés a génmódosított élelmiszerekkel szemben. Megállapítható, hogy az elkötelezett fogyasztónál a termelési mód és az eredet a meghatározó, az alkalmi fogyasztónál ugyanakkor a megjelenés, a csomagolás a lényegesebb.

Az ökotermékek forgalmának évi növekedése világszinten kb. 15-20 %. A legnagyobb növekedés valószínűleg Európában fog bekövetkezni (a legnagyobb „biofogyasztók” itt a németek). Ennek okai között tudhatjuk a fogyasztók egyre tudatosabb (média által is támogatott), egészséges életmódra törekvő hozzáállását. A németországi ökotermékek piaca az uniós fogyasztás felét tette ki, 2003-ban 100 nagyfelületű ún. „bioszupermarket” működött az országban. (SELÉNDY, 2005)

A piacok bővülését sok tényező akadályozza, legfontosabb talán az ökotermékek relatíve magas ára, mely a gazdasági nehézségek okozta hatások miatt a legfőbb gátló tényező az értékesítésben. Másik fontos szempont a fogyasztók nem kellő ismerete, tájékozottsága az ökotermékeket illetően. Harmadik igen fontos tényező a beszerzési csatornák és lehetőségek beszűkülési, pontosabban nem megfelelő rendszere és fejlődési színvonala.

12. ábra: Az organikus élelmiszerek 10 legnagyobb piaca (millió €)
Forrás: THE WORLD OF ORGANIC AGRICULTURE, 2010

A világ organikus piacának a forgalma 2009-ben meghaladta a 40 milliárd €-t. A kereslet jó része, legnagyobb hányada Észak-Amerikára és Európára korlátozódik, a teljes értékesítés 96%-át fedik le! Bár a gazdasági-pénzügyi válság ebben a szektorban is érezteti hatását (a vállalkozói kedv és a kereslet csökkenésében észlelhető), a fejlődés kimutatható mértékű. Az Egyesült Királyságban például igen drasztikusnak mondhatóan, 14 %-al esett a kereslet. Az Egyesült Államok kétség kívül a világ legnagyobb organikus élelmiszer felhasználója, piaca 2009-ben 26,3 milliárd \$-t tett ki. Jelentős mennyiségű importáru érkezik az országba (a szükségleteket nem elégítik ki a hazai termelők), főképp Latin-Amerikából. Az európai piaccal ellentétben az igazán nagy élelmiszeripari konszernnek kezdenek az organikus élelmiszer-kereskedelemben. Erős fejlődés tapasztalható a catering és éttermi szektorban, amely az ökoélelmiszerek forgalmazásának fő csatornájává kezd válni (sok étteremlánc és cég kizárólag organikus élelmiszereket használ fel ételeihez). Ázsia a kétarcú „óriás”, országainak egyik csoportjába a keveset fogyasztó, de nagy termelők (Thaiföld, Kína, India) tartoznak. A másik csoportba a fő fogyasztók, de nem kiemelten termelők (Japán, Taivan, Dél-Korea). Az ázsiai piac 2009-ben 1 milliárd dolláros forgalmat bonyolított. Óceánia, bár a világ ökológiai gazdálkodás útján járó területeinek 1/3-a található ott, mégsem kiemelt fogyasztó, piaci forgalma (főképp Ausztrália és Új-Zéland miatt) 0,8 milliárd \$-t produkált. A térség és az előbb kiemelt két ország fő exportcikke az organikus marhahús, bányahús, gyapjú és a bor. A legnagyobb kihívást a termelőknek és kiskereskedőknek a jövőben az ellátottság szűkössége és a növekvő költségek jelenthetik. (THE WORLD OF ORGANIC AGRICULTURE, 2011)

Az Európai Unióban, 2007-ben az élelmiszerek teljes forgalmából mindössze 2%-al részesedtek az organikus termékek, az EU-15 országait figyelembe véve. 15,5 %-os piacon belüli részesedéssel első helyen áll Ausztria, amelyet Svédország és Észtország követ 10,9 %-os részesedéssel. 2006/2007 során az EU-15-öknél 14,4 milliárd eurós forgalma volt a bioélelmiszereknek a kiskereskedelemben, legnagyobb részt Németországban, Olaszországban, Franciaországban és az Egyesült Királyságban. A 2009-es gazdasági recesszió hatása leginkább az Egyesült Királyságban mutatkozott az organikus szektorban (ott 13,6%-os volt a fogyasztás csökkenése), Németországban stagnált, a franciáknál és az olaszoknál pedig még nőtt is. (ANALYSIS, 2010)

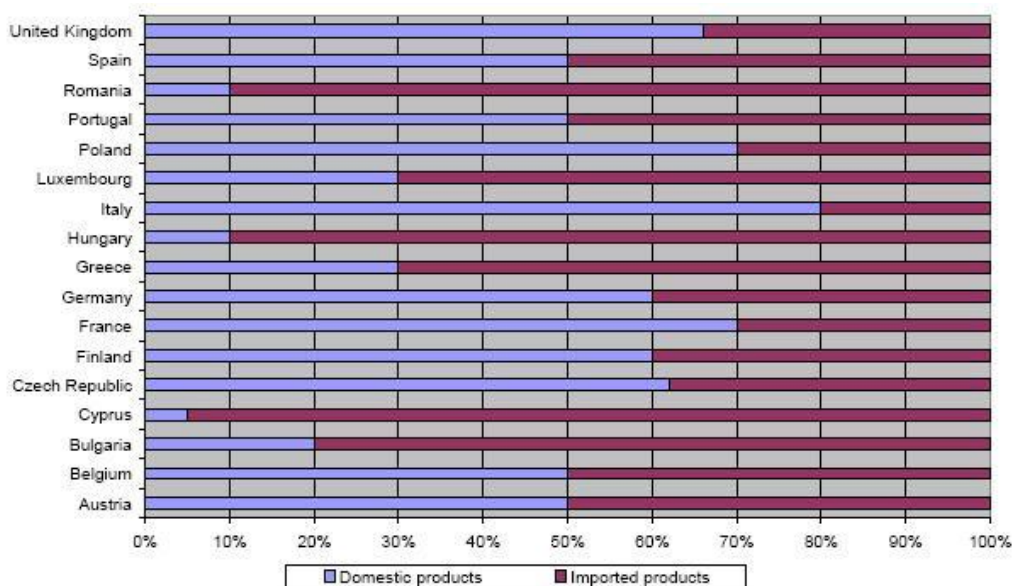

		Organic food expenses mio €	Share in total food expenses %	Organic food expense per capita €
Belgium	2007	283	1,3	26,6
Bulgaria	2006	1	0,0	0,1
Czech Republic	2007	52	0,5	5,0
Denmark	2006	434	3,8	79,8
Germany	2007	5.300	3,7	64,4
Greece	2006	60	0,2	5,4
Spain	2007	200	0,2	4,5
France	2007	2.069	1,4	32,4
Italy	2007	1.387	1,0	21,4
Cyprus	2006	2	0,1	1,9
Luxembourg	2006	41	3,7	86,4
Hungary	2006	20	0,2	2,0
Netherlands	2007	519	1,8	31,7
Austria	2007	739	4,8	89,0
Poland	2006	50	0,1	1,3
Portugal	2006	70	0,4	6,6
Romania	2006	2	0,0	0,1
Slovenia	2006	4	0,2	2,0
Finland	2006	65	0,6	12,3
Sweden	2006	379	2,2	41,7
United Kingdom	2007	2.835	2,7	41,9
EU-15		14.381	1,9	35,9

13. ábra: Az „ökoszektor” részesedése az élelmiszer-fogyasztásból (háztartásonként)(2006 vagy 2007)

Forrás: ANALYSIS, 2010

A 13. ábra vizsgálatából kitűnik, hogy a legtöbbet Németországban (5.300.000.000€) költöttek a háztartások bioélelmiszerekre, amely a teljes élelmiszerre fordított összegek 3,7%-a. Ez hazánkban 2006-ban 20 millió €-t tett ki, amely a teljes élelmiszervásárlások 0,2-a, miközben az egy főre eső bioélelmiszer kiadás 2 € volt (az EU-15 átlaga 35,9 €).

14. ábra: A hazai és import becsült aránya a bioélelmiszer fogyasztásban (%)

Forrás: ANALYSIS, 2010

A 14. ábrát szemlélve feltűnik, hogy míg az olaszok saját fogyasztásuk 80%-át a hazai termelésből szerzik be, a franciák 70%-ot, addig a magyarok és a románok mindössze a 10%-ot (mindezt úgy, hogy a hazai termelés 90%-a exportra kerül).

Az ökológiai ágazat fejlődése az elmúlt években kihatott az ökológiai élelmiszerek piacának dinamikus fejlődésére is. Összességében a kereslet eddig felülmúlta a kínálatot, mely biztosította az ágazat számára a felárat és a prémiumot. A korlátozott növekedés és a kereslet emelkedése következtében egyre nagyobb szerepet játszik a harmadik országokból történő import az EU-ba (főleg a trópusi termékek terén). Az ágazat további növekedési generátorának a kiskereskedelmi szektor specializálatlan szereplői számítanak, amelyek a legtöbbet fektettek a fejlesztésekbe. Bár azt is ki kell emelnem, hogy ezeknek a láncoknak a beszerzési politikája sokszor nyomja le a termelői árakat, mely miatt a szektor veszíthet a profitból.

Hazai kereskedelem tendenciái

A hazai termelés növekedése az utóbbi évtizedben gyorsabb volt, mint a kereslet növekedése, ez sajátos helyzetet teremtett a piacon. A támogatási rendszerek segítségével sokan bővítették, állították át gazdaságukat, ugyanakkor a piacok keresésére már sok esetben nem maradt energiájuk. A nagy gazdaságok a hazai piacon hatalmas, szinte behozhatatlan előnyökkel rendelkeznek (A Zöldfarm biotej monopolhelyezete), továbbá azok a termelők, akik a kilencvenes években megfelelő, azóta fennálló kapcsolatokat építettek ki külföldi forgalmazókkal, nagykereskedőkkel. A alap- nyersanyagot előállítók sok esetben nehéz helyzetben vannak, nincs kialakult feldolgozói hálózat. Legjobb helyzetben talán a közvetlen fogyasztásra alkalmas élelmiszert előállító termelők vannak a kis- közepes vállalkozások közül, mivel nekik van módjuk közvetlen értékesítésre (online, piac stb.).

A hazai piac rendkívül szűk, a vásárlóerő kicsi, ezen a téren gyors változások nem tapasztalhatóak. Sajnos sokszor azok sem engedhetik meg ökotermékek nagyobb mértékű fogyasztását, akik számára indokoltabb lehetne. A hazai ökotermékek köre leszűkül a gabonafélékre, olajos magvakra, extenzív húsállatok tartására. Ebből fakadóan nincs megfelelő mértékű kínálat a vásárlók által gyakran fogyasztott és keresett zöldség-gyümölcs félékből. Másik igen fontos ha nem a legfontosabb tényező, hogy a hazai ökopiac abszolút mértékben exportorientált, ahogyan azt már korábban is említettem. Ezeket az árualapokat az egyszerűen termelhető, szállítható, feldolgozatlan tömegtermékek alkotják. A magyar ökotermelésnek nem sikerült speciális termékekkel meghatározó piaci részesedést elérnie. A hazai helyzetet nehezítheti, hogy a termelés és értékesítés jellege főleg spontán, szervezetlen sok esetben, illetve fejletlen (hol túlkínálat egyes termékekből, hol hiány; nincsenek stabil piaci kapcsolatok stb.).

Az élelmiszerpiac egészéhez viszonyítva az itthon maradt áru kb. 1 %. A belföldi értékesítés csatornáit nagyrészt biopiacok, közvetlenül a termelőtől való vásárlás, kisebb részt üzletben való értékesítés. A hazai forgalmazás kb. 40-50%-a biopiacokra tehető.

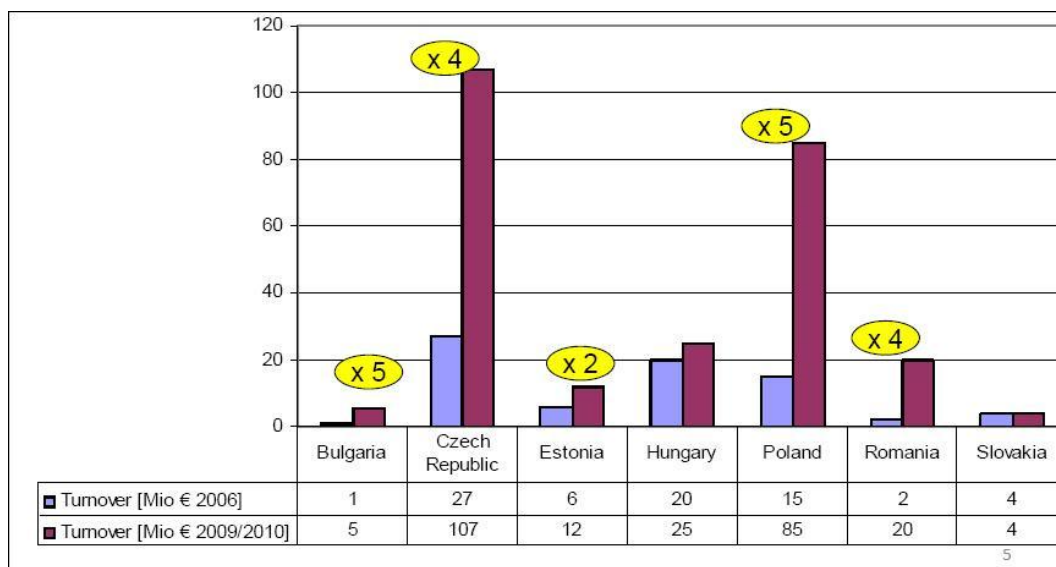
A bioélelmiszerek piacának fejlődését alapvetően meghatározza az alkalmazott árpolitika. A valóságban sokszor nem is a magas ár vagy a felár, hanem a rosszul alkalmazott árimázs korlátozza az ökoélelmiszerek vásárlását. A FiBL egyik korábbi adatgyűjtése szerint egyes termékek felára a nemzetközi piacokon 20-250% között mozog, más tanulmányok ezzel szembe 30% körül határozzák meg az ideális felárat. (FÜREDINÉ KOVÁCS, 2007) Adott termékek felárát alapvetően a piac telítettsége határozza meg.

Az értékesítést szemügyre véve a következő megállapításokat tehetjük. Több csatornán kerülnek értékesítésre bioélelmiszerek: termelői eladások során (közvetlenül a gazdaságban), natúr-reform és bioboltok (előnye a személyesség, hátránya a kis alapterület stb), szupermarketek (előnye a nagy eladótér, hátránya az arcátlanul magas polcpénz, mely miatt a biotermékek ára különösen magas⁷), heti piacok (hátránya a relatíve magas felár, előnye a nagy választék és a személyesség), házhoz szállítás (főképp Nyugat-Európában és az USA-ban elterjedt). A fogyasztó számára, mely erőteljesen jelentkezik a hazai termékskála alakulásában is, igen elhanyagolt szerepet játszik a kis- és közepes méretű feldolgozó kapacitás fejlesztése. Ezek híján ugyanis elérhetetlen az árban és minőségben is kedvező termékek előállítása.

Fogyasztó szemszögéből vizsgálva az „ökopiacot” azt a tanulságot vonhatjuk le, hogy a magyar bio-élelmiszerek árai még mindig 30-400%-al drágábbak a hagyományos élelmiszerekétől, míg Németországban a sikeres marketingkampány és a kormányzati tevékenység következtében mindez lecsökkent 20-30%-ra. (BENDA, 2003) Az óriási árkülönbözet egész egyszerűen elriasztja a fogyasztót, tehát nem jó politika. Ennek a felárnak az oka egyértelműen a hazai piaci viszonyok visszasságaiból is ered, a magyar ökológiai úton előállított termékek 80-90%-a ugyanis teljes egészében exportra kerül, ami egyértelműen a hazai piac árviszonyait gyengíti.

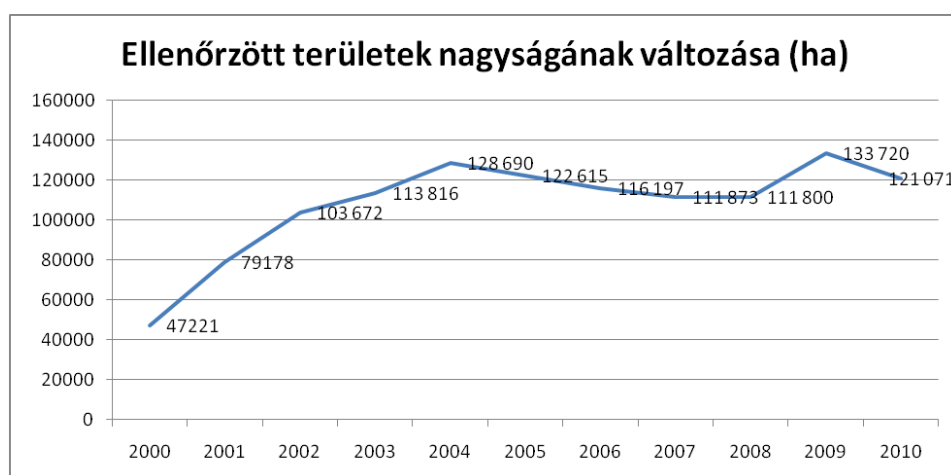
---

7 Különösen hátrányos az ökológia élelmiszerek tekintetében a szupermarketek polcain elérhető termékek különösen magas ára, mégpedig a következő szempontból. Az átlagos fogyasztók közül leggyakrabban ebben a bolttípusban szerzik be az élelmiszereiket, ebből következően igen sokan itt találkoznak először a bioélelmiszerekkel. A vásárlóban tehát az „első alkalom” felismerése kvázi rögtön negatív ezzel az élelmiszerral kapcsolatban, azt a következtetést vonja le, hogy ez az élelmiszer-típus drága. A következő alkalommal, vagy egy biopiaci szóróanyaggal találkozáskor már ezzel az élménnyel fog hozzáállni a kérdéshez, rosszabb esetben nem fog még érdeklődni sem ezek után az élelmiszerek után.

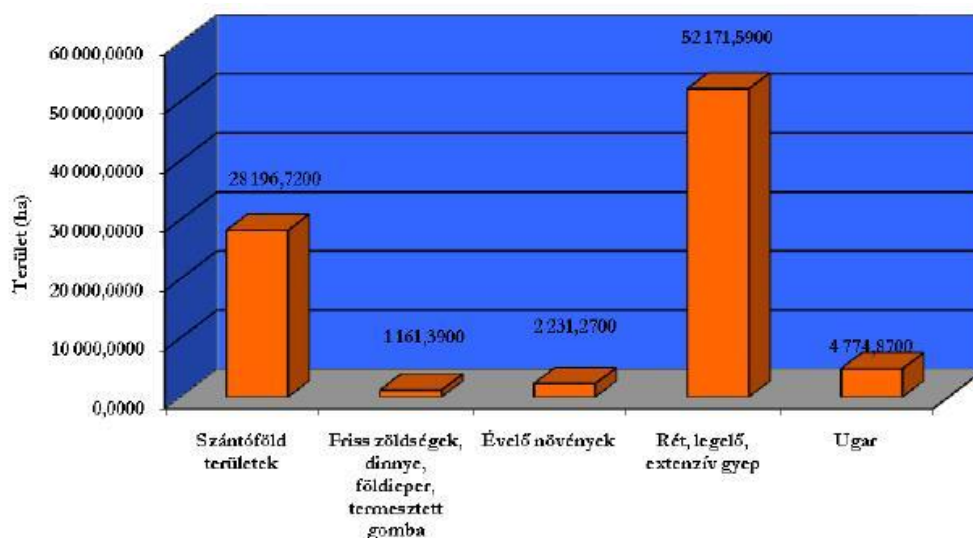
15. ábra: Az organikus piac fejlődése (2006-2009/2010) (millió €)
 Forrás: Jansen – Schaer, 2012.

A fenti diagram a 2006 és 2010 között eltelt négy év piaci fejlődését mutatja be. Az ábra igen szemléletes és elgondolkodtató adatokat prezentál, Magyarországon négy év alatt alig 25%-al növekedett a forgalom értéke, míg a hozzánk hasonló gazdaságú államok (Románia, Bulgária) 4-szeres, sőt 5-szörös növekedést produkáltak. Ennek okát érdemes lenne megvizsgálni, dolgozatomban terjedelmi okai miatt ez alkalommal ettől el kell tekintenem.

16. ábra: Ellenőrzött területek változása (ha) (2000-2010)
 Forrás: Saját szerkesztés a Biokontroll 2010. évi jelentése alapján

Fenti ábrán is jól észrevehetőek azok a változások, amelyek a magyar ökológiai gazdálkodás területén következtek be, 2010-re a művelt területek száma több mint 12.000 hektárral csökkent egy év alatt, miközben a hosszabb időtávot vizsgálva a fejlődés egyáltalán nem nevezhető dinamikusnak.

17. ábra: Az átállt területek hasznosítás szerinti aránya (2010)
 Forrás: Biokontroll, 2010.

Magyarország ökológiai művelés alatt álló (tehát már átállt) területeinek hasznosítását elemezve (17. ábra) szembevetve, jól jellemezve a ezen szegmens hazai állapotát, hogy milyen nagy arányú a rét, legelő, gyep részesedése.

Néhány számszerű adat. Magyarország organikus piaca 25 millió € forgalmat produkált, mely 2,5 €-t jelent egy személyre lebontva, mely az európai piaci forgalmának 0,3%-a. Az export értéke 20 millió € volt. A vendéglátásban 0,1 millió €-nyi biotermék vett részt (Németországban 300 millió €). (THE WORLD OF ORGANIC AGRICULTURE, 2011) A 2010-es eredmények előreláthatólag, becslések szerint nem fognak nagyságrendileg változni hazánkra vonatkozóan.

A következő táblázatban ökopiacok és egy hagyományos piac átlagárait mutatom be néhány terméket összehasonlítva. A táblázat érdekességét az adja, hogy 2002-es biopiaci árak vannak a 2012-es adatok mellé rendelve. A hagyományos piaci átlagárnak a Piaci Árinformációs Rendszer, budapesti Fővám téri piacának 2012. márciusi átlagárait vettem.

Termék	Egység	Árak (HUF)			
		2002.12.07		2012.02.25	
		Újpesti ökopiac	Marczibányi téri ökopiac	Ökopiaci átlagárak	Hagyományos piaci átlagárak
Alma	kg	200	100-280	350-700	220-260
Brokkoli	kg	350	400-500	1400-1800	560-680
Burgonya	kg	110,150,200	120-250	300-500	100
Cékla	kg	200	100-220	300-500	150
Fejes saláta	db	60	80-300	350-500	185
Fokhagyma	kg	800	500-800	2000-2500	1000

Lilahagyma	kg	300	400-500	600-800	230
Méz	kg	1100-1600	1100-1450	1150-2000	1600-1900
Paprika	kg	600	400	900-1200	1000
Paradicsom	kg	400,550,600	600	1500-1800	750
Sárgarépa	kg	240-250	200-250	400-800	130-210
Spenót	kg	500	800	1200-2000	520
Sütőtök	kg	250	150-200	450-600	240-300
Tojás	db	30	30-35	55-75	50
Vöröshagyma	kg	200,25	250-300	450-600	160
Zeller	db	100	200	350-400	270

Korábbi, Magyarországon végzett ökoélelmiszerekkel kapcsolatos kutatások eredményei

Jankuné Kürthy Gyöngyi 2001 nyarán végzett kérdőíves felmérést, mely során az ökogazdálkodók és feldolgozók mellett a konvencionális termelést folytató élelmiszeripari vállalatok megismerését tűzte ki célul. (KÜRTHY, 2002) Munkája során 70 kérdőívet értékelt ki, mely az akkori ökogazdálkodók 14%-át reprezentálta. Főbb megállapításai az értékelés során a következők voltak. A válaszok legnagyobb része (30%) 16-50 hektár közötti, állandó munkaerőt nem alkalmazó (41,4 %), növénytermesztési profilú (58%) gazdaságból érkezett. Eredményei rávilágítottak az ökogazdálkodás fejlődésének egyik gátjára, az értékesítése problémákra. Eszerint bár az exportpiacon szinte korlátlan kereslet mutatkozna a magyar ökotermékek iránt, plusz profittal, ezzel a lehetőséggel nem tudnak az ismerettel nem rendelkező kistermelők élni. A termelők kapcsolatrendszerében a legfontosabb szerepet a szaktanácsadó szolgálat és a beszállítói kapcsolatok töltötték be. A felmérés készítésekor szűk volt az ökotermékek feldolgozásával foglalkozó cégek köre (a helyzet napjainkra sem változott túl sokat), legnagyobb arányban a belföldi kereslet hiányát és a technológiai bonyolultságot jelölték meg az elutasítás fő okaként. A kereslet tekintetében az áttörés mind a mai napig, ahogy felmérés időpontjában sem, történt meg. Értékesítés tekintetében két lehetőséget jelölt meg Kürthy, az egyik speciális kiskereskedelmi bolthálózatban, másrészt szupermarketekben való egyre bővülő elterjesztését. Az ágazat fejlődése akadályainak és lehetőségeinek a hosszabb távon belső piacra építést, a közvélemény informálását, az áruválaszték növelését, a kereskedelmi csatornák fejlesztését, a sok kisméretű és területileg szétagolt gazdaság meglétét, a támogatások kérdéskörét, képzési programok indítását (fogyasztói és termelői oldalon egyaránt) jelölte meg.

Horváth Ágnes, Kovács Annamária és Gyenge Balázs, a Szent István Egyetem Marketingkutatói Tanszék vezetői 2003-ban végezték el az „A vásárlók biotermékekkel szembeni attitűdje a hiper- és szupermarketekben” című kérdőíves vizsgálatát. (HORVÁTH, 2003) Kutatásuk főbb következtetéseit a következőképp

foglalhatjuk össze. A biotermékek szupermarketekbe való bevezetése két fázisban történik, először „biosarkokat” hoznak létre, majd hagyományos termékeik közé helyezik ezeket. Döntő változások a hazai piacon 2000-tól kezdődtek. Kutatások hipotézise az volt, hogy hazánkban van perspektívája a biológiai élelmiszerek konvencionális kereskedelmi csatornába történő bevezetésének. Elsősorban arra keresték a választ, hogy vásárolnak-e ökoélelmiszereket nagy eladóterű üzletek vásárlói. A felvett minta 100 fő volt szubjektív kijelölés alapján, 74 %-ban nők. Fogyasztási értékrendben megkülönböztettek „értékkeresőket”, „közömbösek” és „hitben élőket”. A táplálkozás megítélése során arra jutottak, hogy az egészséges táplálkozás legfontosabb feltétele az, hogy sok zöldséget és gyümölcsöt fogyasszanak és azok frissek legyenek. A válaszadók, mint vásárlásukat befolyásoló legfontosabb tényezőt, a minőséget nevezték meg. Nem a legjelentősebb tényező volt az ár, „fontos, hogy az ár a minőséget tükrözze”. (HORVÁTH, 2003) A megkérdezettek 41 %-a soha nem fogyasztott bioélelmiszert, 33%-a havonta mindössze egyszer. A többség egészségügyi okok miatt választotta az ökoélelmiszereket. A következő három szóval jellemezték rendszerint az ökoélelmiszereket: vegyszernentes, környezetkímélő, egészséges. Válaszadók 38%-a szerint elfogadható volt a bioélelmiszerek ára, de csak 22% mondta, hogy meg is éri azt. 79% kifejezte hajlandóságát, hogy nagy eladóterű üzletben vásároljon biotermékeket. Legnagyobb érdeklődésre a tészták, zöldségek és a gyümölcsök számítottak 2003-ban. Véggkövetkeztetésük szerint sikeres volt, hogy a nagy eladóterű üzletekbe bevezették Nyugat-Európában az ökoélelmiszereket.

Szente Viktória, a Kaposvári Egyetem munkatársa 2004 első félévében végzett reprezentatív felmérést 500 fő megkérdezésével. A kérdőívben nyitott és zárt kérdéseket egyaránt alkalmaztak, a kérdések főképp a fogyasztási és vásárlási szokásokra, valamint a „nem-fogyasztás” okaira irányultak. A fogalom ismerete után fogyasztási szokások tekintetében megállapította, hogy válaszadók majd 60%-a már vásárolt ilyen terméket, mely alaposan összefügg adott család jövedelemszintjével. Az értékesítés tereit vizsgálva kiderül, hogy válaszadók több, mint 40%-a piacokon vásárolta az ökotermékeket, ez főleg a fővárosiakra jellemző. Emellett előkelő helyet foglalnak el a bioboltok is. Leggyakrabban fogyasztott termékeknek a zöldségfélék és a gyümölcsök bizonyultak. A tejtermékek és hústermékek fogyasztása elenyésző volt. Érdekes, hogy alacsonyabb árak hatására a minta 54%-a döntene a biotermékek mellett, azonban 16% még a konvencionálissal azonos áron sem vásárolna „biot”. (SZENTE, 2004)

A Magyar Biokultúra Szövetség megbízásából, az FVM Agrármarketing Centrum támogatásával 2006-ban végeztek egy 243 vásárlóra kiterjedő, ökoélelmiszerek iránti keresletet felmérő vizsgálatot. (FÜREDINÉ, 2006) Standartdizált kérdőív segítségével személyes megkérdezés keretében végezték a felmérést egy budapesti szupermarketben, valamint a budapest Budaörsi úti és a Csörsz utcai ökopiacokon. Összegzésként megállapították, hogy az ökopiacok egy jól meghatározó szegmens igényeit elégítik ki. A piacokra nyilvánvalóan konkrét céllal, a szupermarketbe napi fogyasztási cikkek gyors beszerzésének szándékával mentek a vásárlók. Az ökopiacok tipikus vásárlói családok, középkorú nők voltak, akik felsőfokú végzettséggel és átlagon felüli jövedelemmel rendelkeztek (az egy főre jutó 180000 Ft havi nettó jövedelemmel rendelkezők aránya 60 % volt). Az ökopiacon megkérdezettek 75 %-a napi vagy heti rendszerességgel fogyasztott bioélelmiszert, havi 50000 Ft-nál nagyobb összeget költöttek bevásárlásaikra.

Mindkét bevásárló helyen a tradicionális értékekhez való kötődést és az egészség felértékelődését mutatták ki. A bioélelmiszereknek egészségvédő hatást tulajdonítanak, és számos élettani előnyt társítanak hozzá. A legtöbben pékárukat, zöldségeket, gyümölcsöket, teákat és tejtermékeket fogyasztanak. Hiányosságok az állati eredetű élelmiszerek, valamint az élvezeti és egzotikus termékek tekintetében vannak. Másodlagos motivációként jelent meg a környezetvédelem, a hagyományos mezőgazdaság veszélyeinek kivédése. Külön kiemelném, melyet több tanulmány és vizsgálat, így ez is igazolt, hogy a szupermarket vásárlóinak 90%-a, a piacok vásárlóinak 71 %-a tartotta drágának ezt az élelmiszer típust. Az azonosításra szolgáló védjegyek kevésbé ismertek, szükség lenne szerintük egy közös, egységes öko-védjegy bevezetésére.

2007-ben Gyarmati Gábor, szakirodalom alapján tekintette át a hazai ökotermelést. Főbb következtetései a következők voltak: „A hazai ökogazdálkodás növekedési pályára állt az ezredforduló táján, de 2004-től a vállalkozások számának és az ökológiai művelés alá vont területek nagyságának növekedési mértéke csökkent, majd visszaesés következett be. ... A művelési ágak között nagyobb a gyep (rét, legelő 53,6 %) és alacsonyabb a szántó (26,4%) aránya. ... A vetésszerkezetben a gabonafélék (49,8 %), a takarmánynövények (26,4 %) és az olajos növények (19,3%) a meghatározók. ... Az ökológiai állattartásba vont állatok száma az ország állatállományához képest szinte jelentéktelen. ... A hazai ökológiai gazdálkodás exportközpontú, a hazai piac szűk. ... A feldolgozott termékek aránya elenyésző a termékszerkezetben.” (GYARMATI, 2007) Gyarmati főbb tézisei megegyeznek a korábban idézett Kürthy Gyöngyi következtetéseivel és ismertetett tendenciákkal, így megállapítható, hogy a két vizsgálat között eltelt időben nem változott jelentősen a hazai ökogazdálkodás.

2007-ben a Debreceni Egyetem hallgatója, Csepregi Lilla, a közgazdász hallgatók bioélelmiszer fogyasztási szokásairól készített felmérést. Ebből megtudhatjuk, hogy a hallgatók értékrendjének alapja a boldog család, az egészség és a nyugodt élet. Az egészséges táplálkozás kulcsát a friss, természetes élelmiszerek és a sokoldalóság határozza meg. A megkérdezett 314 diák fele havonta, negyede hetente vásárolt bioélelmiszert, amely úgy gondolom kiemelkedő aránynak bizonyult. Ezt többnyire egészségügyi okokból teszik, de fontos motiváció volt a környezet védelme is. Nincs nagy eltérés az észlelt és elvárt minőség között, legkiemeltebb szempont a frissesség volt. Hátránynak kizárólag a magas árat jelölték meg. (CSEPREGI, 2007)

A GfK Hungária Piackutató Intézet 2007-ben készített felmérése a 15 évesnél idősebb lakosság bioélelmiszerekkel kapcsolatos vélekedéseit, valamint vásárlási szokásait vizsgálta. (TISZA, 2007) A megkérdezés eredményeinek tanúsága szerint hazánkban egyelőre kisebbségben vannak azok, akik tudatosan táplálkoznak. A kutatásban résztvevő 1000 fő közel háromötöde (58 százalék) véli úgy, hogy „teljesen normálisan étkezik, így szervezetébe automatikusan bekerül mindaz, ami szükséges”. A válaszadók mintegy harmada (29 százalék) „csak olyasmit eszik, ami ízlik neki, még akkor is, ha az állítólag kevésbé egészséges” és csupán 13 százalék azoknak az aránya, akik „nagyon odafigyelnek az egészséges, kiegyensúlyozott táplálkozásra és gondosan választják meg ételeiket”. A tudatos táplálkozásnak a hölgyek szentelnek nagyobb figyelmet, ugyanis az egészséges, kiegyensúlyozott táplálkozásra odafigyelők csoportjának 70 százaléka

közülük kerül ki, míg a férfiak aránya csupán 30 százalékot ért el. Az egészséges táplálkozásra nagyon odafigyelők korösszetételét vizsgálva megállapíthatjuk, hogy jelentős súllyal (mintegy 40%) van jelen a 60 feletti korosztály, ami annak köszönhető, hogy körükben a különböző krónikus betegségek miatt is nagyobb figyelmet kell szentelni a táplálék megválasztásának. Elmondható még, hogy a nagyvárosban élők is jobban odafigyelnek az egészséges táplálkozásra. A megkérdezettek túlnyomó többsége – 88 százaléka – nyilatkozott úgy, hogy „egyáltalán nem érdekel a manapság tapasztalható bio-, fitness- és wellness-örület, ahol megmondják, mi az egészséges”, és csupán 12 százalék jelezte, hogy „igyekszik minél több bio- és fitness- (pl. kalóriaszegény) élelmiszert fogyasztani”. A válaszadók a bio jelző tartalmát legtöbbször a „növényvédő-, műtrágya és vegyszermentes, azaz nem permetezett”-ként jelölték. Az ökológiai minőség mellett második leggyakrabban említett kritérium a természetesség, vagyis e válaszadók szerint azok az élelmiszerek sorolhatók a „bio” jelzés alá, melyek „természetesek és csak természetes anyagot tartalmaznak”.

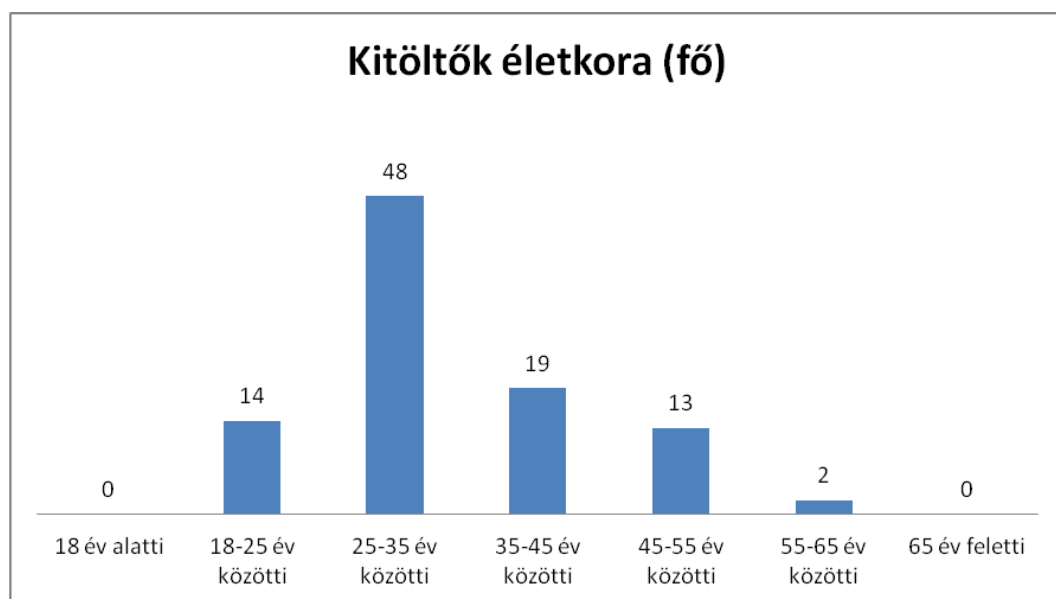
Kérdőíves vizsgálat eredményei

Kutatásom célja ismerősi, baráti, családi környezetem ökoélelmiszerekkel kapcsolatos ismereteinek, érzelmeinek, hozzáállásának vizsgálata volt. Diplomamunkámat saját kutatásom eredményeivel is ki szerettem volna egészíteni és némiképp alátámasztani, ezért munkám során elvégeztem egy kérdőíves felmérést, melyet online felületen publikáltam. Kitöltése szintén elektronikus úton volt lehetséges. Terjesztéséhez közösségi felületek, online alkalmazások segítségét vettem igénybe.

Az elemzéskor 106 kitöltött kérdőív eredményeit összegeztem és vontam le belőlük következtetéseimet. Az internetes kitöltés eredményeként nem minden esetben kaptam teljesen kitöltött kérdőíveket, egyes esetekben több válasz is hiányzott, amelyek pontos és végleges számát az egyes kérdések részletes elemzése során fogom ismertetni. Ennek oka az, hogy adott kérdőívet hiányosan is el lehetett fogadtatni a rendszerrel. A hiba kiküszöbölésére a következő alkalommal már nagyobb figyelmet fordítanék.

Vizsgált mintámat először a kapott szocio-demográfiai ismérvei alapján ismertetem, majd áttérek a témámat szorosabban érintő kérdések elemzésére.

A vizsgált minta (96 válaszadásból) 64 nő és 32 férfi. Összesen a 18 év alatti kategóriában 0, 18-25 év között 14 (15%), 25-35 év között 48 (50%), 35-45 év között 19 (20%), 45-55 év között 13 (14%), 55-65 év között 2 (2%) válaszadó volt, 65 év feletti személy nem töltötte ki a kérdőívet.

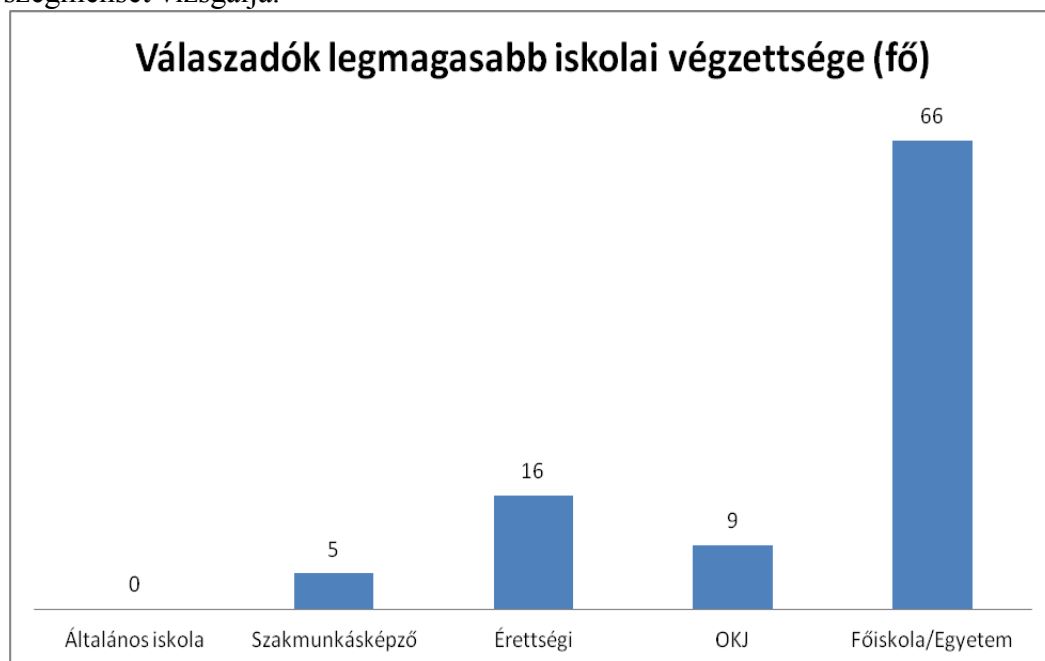

18. ábra: Kitöltők életkora

Forrás: saját szerkesztés

A megkérdezettek legmagasabb iskolai végzettségét elemezve kitűnik, hogy a többség, 66 fő (69%), főiskolai vagy egyetemi képzettséggel rendelkezett. Már e kapott eredmények alapján is egyértelművé válik, hogy a vizsgált minta egyáltalán nem nevezhető reprezentatívnak (már csak azért sem, mert kvázi

önkényes kiválasztással képeztük a csoportot), az a társadalom egy szűkebb szegmensét vizsgálja.

19. ábra: Válaszadók legmagasabb iskolai végzettsége

Forrás: saját szerkesztés

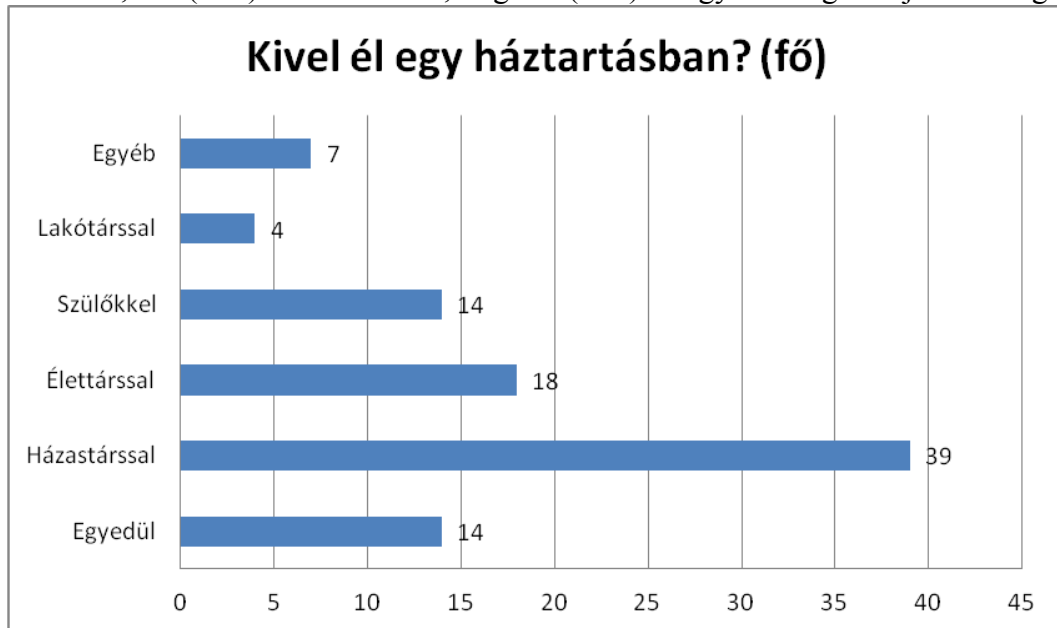
A lakóhelyeket megnézve a kép már sokkal árnyaltabbá kezd válni, jobban megoszlanak az eredmények. A válaszadók 28 %-a Budapesten él, 17%-a a budapesti agglomerációban, 27%-a egy vidéki városban, 26%-a egy vidéki faluban, míg 2% az egyéb kategóriát jelölte meg.

20. ábra: Válaszadók lakhelye

Forrás: saját szerkesztés

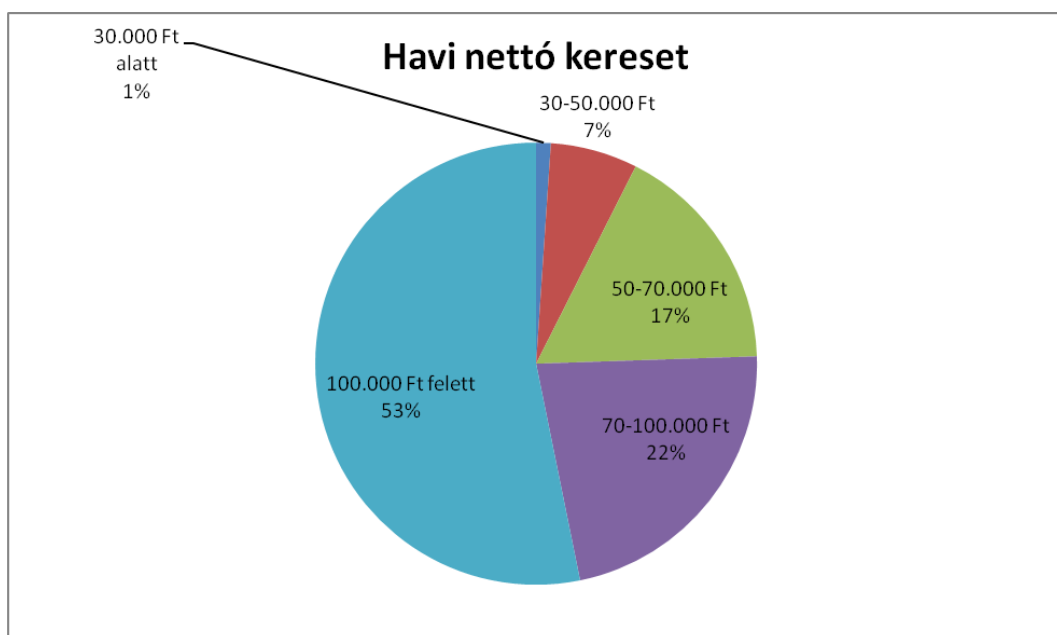
A következő kérdés melyet vizsgálok: Kivel él egy háztartásban? Válaszadók 15 %-a (14 fő) egyedül, 41 %-a (39 fő), tehát a legtöbb a lekérdezettek közül házas társsal. 19 % (18 fő) az élettársával, 15 % (14 fő) szüleivel, 4% (4 fő) a lakótársával, míg 7% (7 fő) az egyéb kategóriát jelölte meg.

21. ábra: Válaszadó kivel él egy háztartásban
Forrás: saját szerkesztés

Válaszadók gyermekeinek a számát kérdezve kitűnik, hogy a többség, 59 fő gyermektelen (62 %), 14 főnek egy, 18 főnek kettő, 4 főnek kettőnél több gyermeke van.

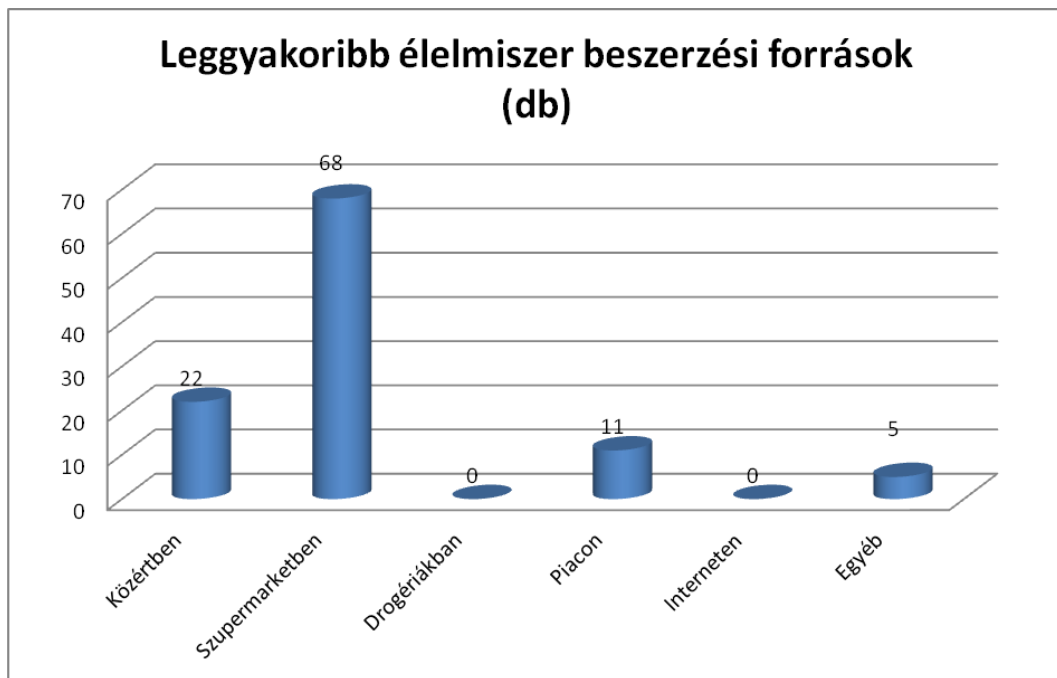
Az egy főre eső havi nettó jövedelmet szemügyre véve kitűnik, hogy a minta több mint fele (50 fő – 53 %) 100.000 Ft fölötti összegből gazdálkodik, mely a 62%-os gyermektelenséggel egyértelmű szignifikanciát mutat.

22. ábra: Válaszadók havi nettó keresete (Ft) Forrás: saját szerkesztés

A szocio-demográfiai szempontok bemutatása után áttérek egyéb, a minta, mint élelmiszer-fogyasztói kör elemzésére, ezzel kapcsolatos következtetések levonására. Először az általános élelmiszer beszerzési szokásokat próbálom felderíteni, majd rávilágítok az ökoélelmiszerekkel való egyéb kapcsolatokra, az ahhoz való általános viszonyulásra.

1) Hol szokta leggyakrabban a szükséges élelmiszereket beszerezni?

23. ábra: Válaszadók általános élelmiszer beszerzési forrásai

Forrás: saját szerkesztés

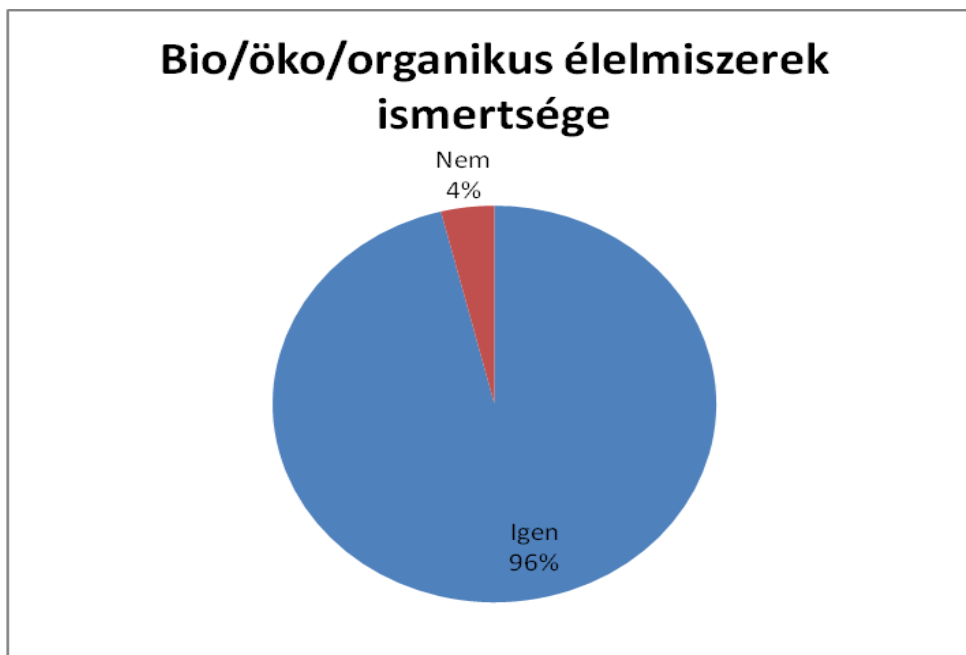
Válaszadók 64 %-a (a válaszadók összesen 106-an voltak) leggyakrabban a szupermarketeket használja élelmiszer beszerzésére, meglepő, hogy piacon relatíve kevesen vásárolnak gyakran, illetve az interneten senki sem. Ennek oka az internetes vásárlásokkal, főleg élelmiszerekkel kapcsolatos fenntartások, valamint a források ellenőrizhetetlensége és bizonytalansága lehet az oka.

2) Melyik a legjellemzőbb Önre étkezési szokásai alapján?

Erre a kérdésre összesen 105-en válaszoltak. Ezek 75 %-a, nagy többsége, 79 fő a hagyományos konyhát részesíti előnyben a vegetáriánus (7 fő, 7 %), a reform (12 fő, 11 %) és a diétás (7 fő, 7 %) étkezéssel szemben.

3) Hallott-e már bio/öko/organikus élelmiszerekről?

A kérdésre összesen 103-an adtak választ. A nagy többség a kérdező nagy megelégedésére ismeri a bio/öko/organikus élelmiszereket, hallott már róluk.

24. ábra: Ökoélelmiszerek ismertsége
Forrás: saját szerkesztés

4) Hol, kitől hallott ezekről az élelmiszerekről? (Több választ is megjelölhet)

Ebben a kérdésben több válasz is megjelölhető volt. Összességében a legtöbben a médiában (70 jelölés), illetve az interneten (71 jelölés) találkoztak a vizsgált élelmiszerekkel. 59 jelölést tettek azok, akik az ismerőseiktől hallottak ezekről, míg 18-an természetgyógyásztól és csak 7-en az orvosuktól.

5) Előnyösnek tartja-e a bio/öko/organikus élelmiszerek fogyasztását?

Erre a kérdésre rövid indoklást is adhattak a válaszadók. A nagy többség előnyösnek tartja a bio/öko/organikus élelmiszerek fogyasztását, melyhez leggyakrabban a következő indoklásokat fűzték: egészségesebb, vegyszermentes, GMO mentes. Az ellentábor tagjai inkább szkeptikusak: megfizethetetlen, ellenőrizhetetlen a forrás, vitamintartalmuk nem több, mint konvencionális társaiknak.

6) Fogyasztott-e valaha bio/öko/organikus élelmiszert?

A minta 91 %-a (az összes erre a kérdésre válaszoló 96-ból) már fogyasztott is, míg 9 %-uk (9 fő) nem.

7) Ön szerint mi a bio/öko/organikus termék?

A megadott négy lehetséges válasz közül a többség eltalálta a helyeset: „Ökológiai gazdálkodás útján előállított élelmiszer” (59 fő a 88-ból). Az „Adalékanyagot, tartósítószer nem tartalmazó termék”-re 18-an, míg a „Biotechnológiával előállított élelmiszer”-re 11-en tették voksukat.

25. ábra: Ön szerint mi a bio/öko/organikus élelmiszer?
 Forrás: saját szerkesztés

8) Hogyan győződik meg róla, hogy a termék valóban bio/öko/organikus?

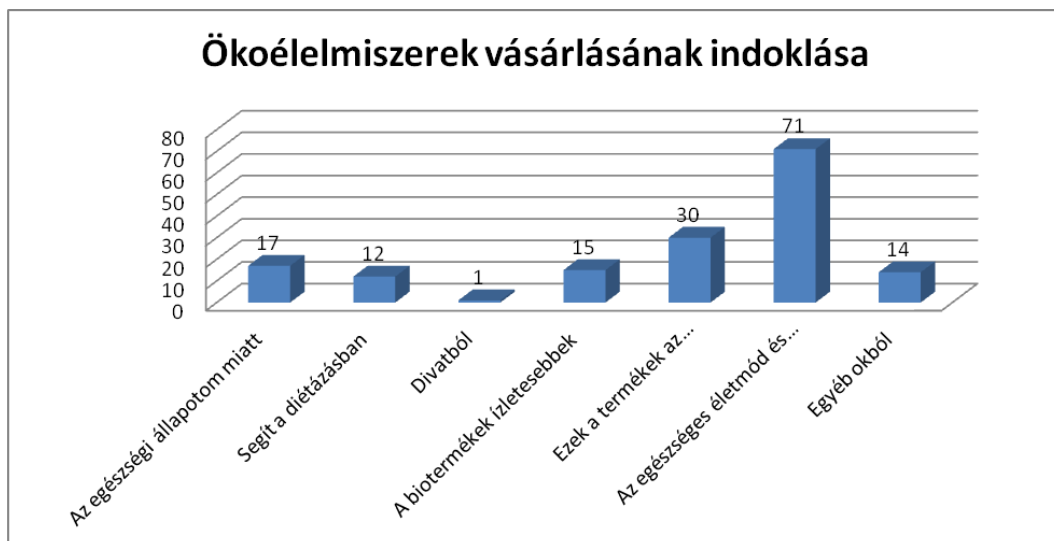
Érdekes és meglepő eredményt produkált a válaszadó minta ebben a kérdésben. „Mindössze” 51-en a 87-ből (59 %) használják a tanúsító szervezet jelölését biotermék kiválasztása során, míg 16-an (18%) az összetevők alapján, 20-an (23 %) a címkén szereplő „bio/öko/organikus” felirat alapján dönti el a fogyasztásra kiszemelt termék valóságát, eredetét. Konklúzióként mindenképpen kiemelném egy jól látható, egységes és egyértelmű ökológiai élelmiszer logó bevezetésének általam vélt fontosságát.

9) Milyen gyakran vásárol bio/öko/organikus terméket?

88 válaszadó közül teljesen megosztva 37-en (42 %) ritkábban, míg ugyanennyien havonta 2-3 alkalommal fogyasztanak bioélelmiszereket. 14-en (16 %) hetente akár többször is, amely egy igen öröndetes tény. Naponta egyik válaszadó sem.

10) Miért vásárol bio/öko/organikus terméket? (Több választ is bejelölhet!)

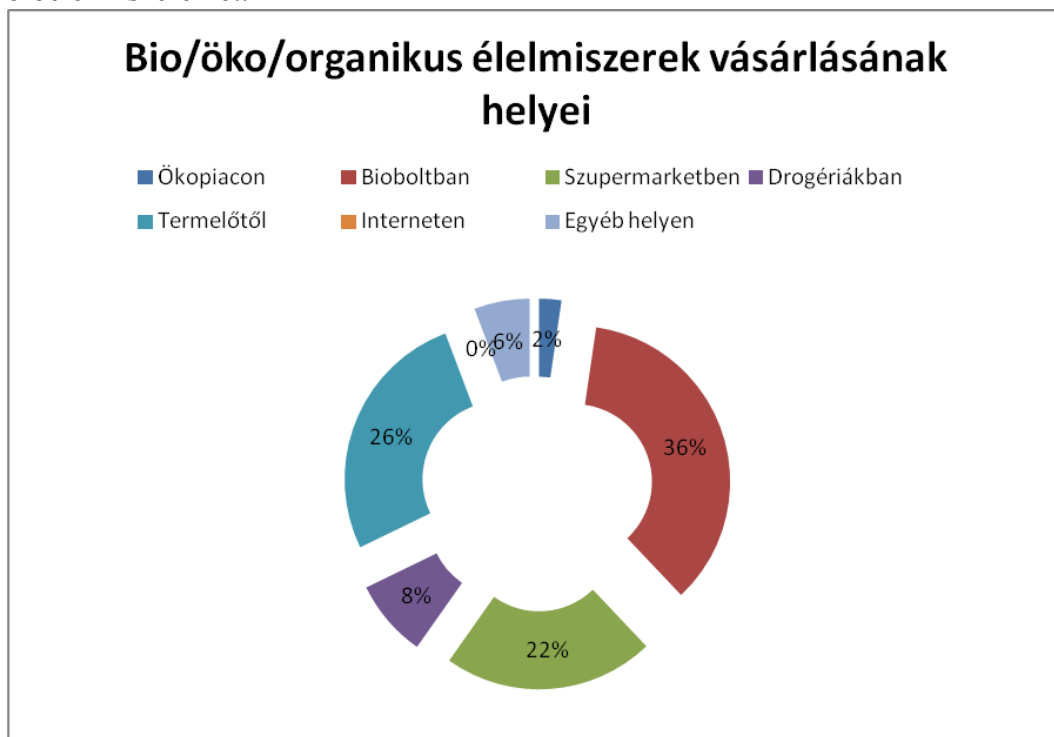
A következő ábrán látható szavazatokat 87 válaszadó adta le. Elsőprő többségben azok voltak, akik az egészséges életmód és táplálkozás miatt választottak ökoélelmiszereket.

26. ábra: Ökoélelmiszerek vásárlásának indoklása
 Forrás: saját szerkesztés

11) Hol vásárol bio/öko/organikus terméket?

Válaszadók közül 36 % (31 fő az összes válaszoló 87 közül) bioboltban, 22 % (23-an) termelőtől, 22 % (19-en) szupermarketben szerzik be bioélelmiszereiket.

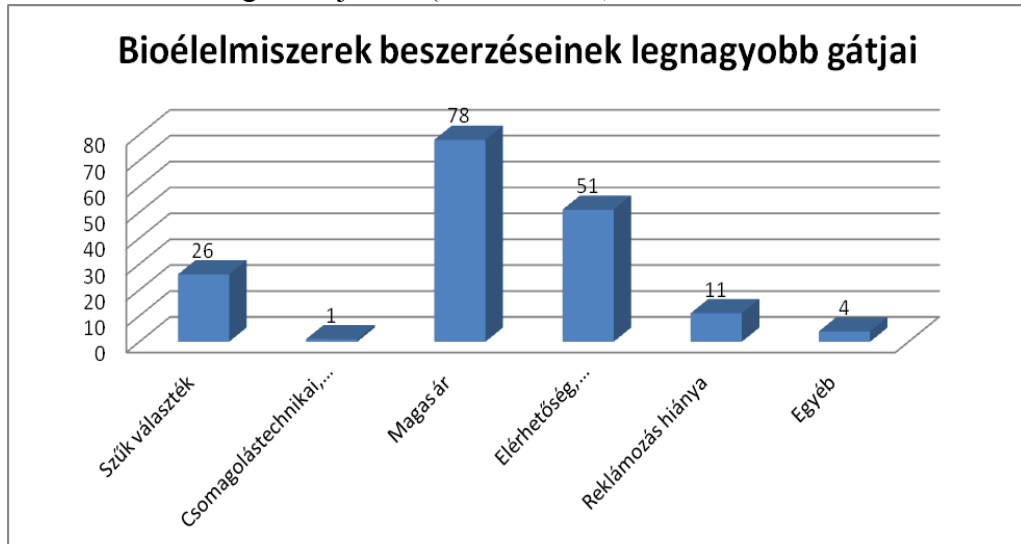

27. ábra: Ökoélelmiszerek beszerzési helyei
 Forrás: saját szerkesztés

12) Milyen problémákkal találkozik a bio/öko/organikus termékek vásárlása során?

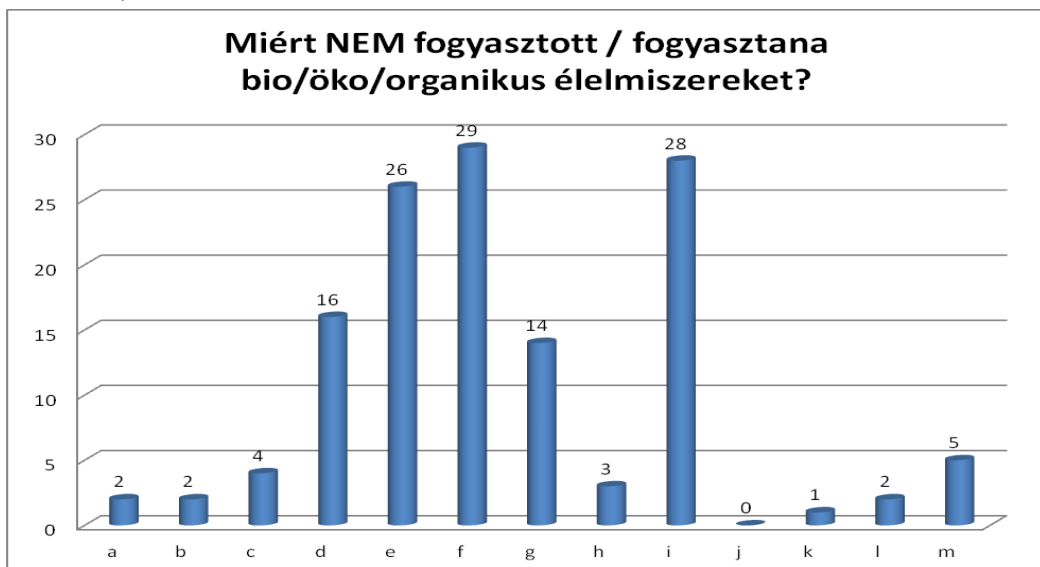
Elsőprő többségnél a legnagyobb problémát egyértelműen a bioélelmiszerek magas ára jelenti (88-ból 78-an).

28. ábra: Bioélelmiszerek beszerzéseinek legnagyobb gátjai
Forrás: saját szerkesztés

13) Miért NEM fogyasztott / fogyasztana bio/öko/organikus élelmiszereket? (Több választ is bejelölhet!)

A több lehetséges válasz közül legtöbben (29 szavazat) a termékek aránytalan ár/érték arányát tartották legfőbb fogyasztást akadályozó tényezőnek, mások (28 szavazat) a bizalom hiányát (nem biztos hogy minden bio, amit úgy kínálnak).

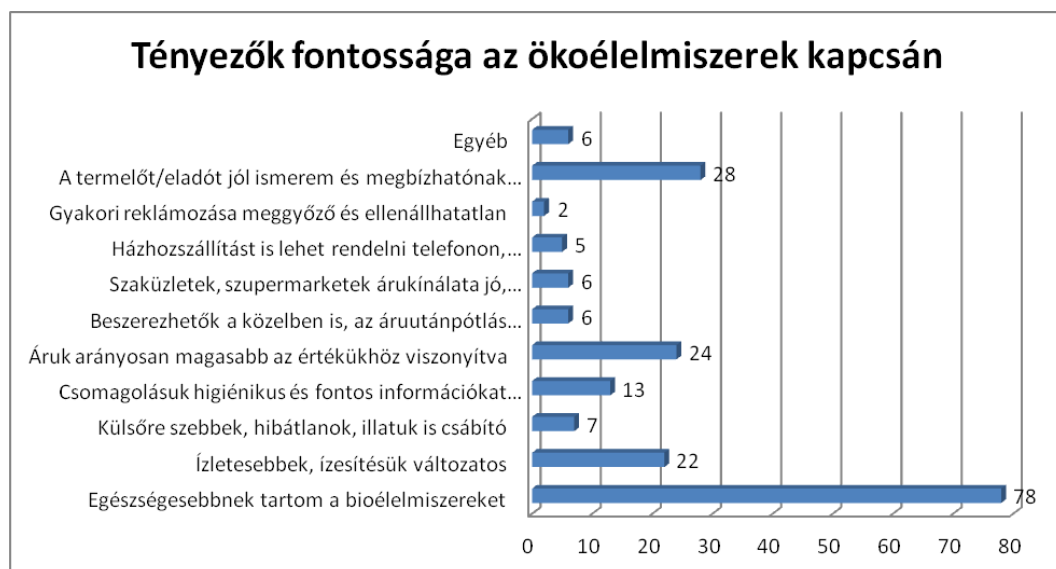
29. ábra: Miért NEM fogyasztott / fogyasztana bio/öko/organikus élelmiszereket? Forrás: saját szerkesztés

29. ábra 'x' tengely betűjeleinek feloldása:

- a: Eddig nem hallottam ezekről a termékekről, azok fontosságáról
- b: Jelenleg nem érdekel az egészséges életmód szemlélete
- c: Szerintem egy egészséges szervezetnek nincs szüksége bio/öko/organikus élelmiszere
- d: A család élelmiszerellátását részben/egészben saját termelésből látjuk el
- e: A család jelenlegi anyagi helyzete miatt nem engedhetjük meg ilyen termékek vásárlását
- F: szerintem nincsenek ezek a termékek megfelelő ár/érték arányban
- g: Folyamatos beszerzési problémák aggasztanak a kevés üzlet/nagy távolság/szűk termékválaszték miatt
- h: Egyetlen termelőt/forgalmazót sem ismerek személyesen
- i: Bizalom hiánya miatt, mivel úgy gondolom nem biztos, hogy biotermék, amit úgy is kínálnak
- j: Egyetlen rokonom, barátom, ismerősöm stb. sem beszélt róla
- k: Soha nem láttam ilyen termékről reklámot
- l: Bolti eladók, ügynökök még soha nem ajánlották
- m: Egyéb okból

14) Mennyire tartja fontosnak egyes tényezők szerepét a felsoroltak közül? Ha nem fogyaszt ilyen élelmiszereket, akkor mi a véleménye az egyes tényezők fontosságáról? (Több választ is bejelölhet!)

Összességében és legfontosabbnak a nagy többség (78-an a válaszoló 95 főből) egészségesebbnek tartja a bio/öko/organikus élelmiszereket. Második helyen a termelő/eladó ismerete, megbízhatósága a fontos (28-an, amely a 29%). Harmadik helyen a vizsgált élelmiszer típus fontos ismérvének azt tartotta, hogy áruk arányosan magasabb értékűkhöz viszonyítva.

30. ábra: Tényezők fontossága az ökoélelmiszerek kapcsán

Forrás: saját szerkesztés

34) Foglalkozik-e családja otthoni célú élelmiszer termelésével?

Válaszadók összességéből (95 fő) 56 fő családja (59%) foglalkozik, míg 39-en (41 %) nem foglalkozik saját felhasználású élelmiszer előállításával.

Következtetések, javaslatok

Kérdésként merült fel bennem, hogy a növekvő népesség mellett a létjogosultsága meddig nőhet az ökológiai gazdálkodásnak? Képes-e ellátni a folyamatosan növekvő népességet? Dolgozatom megírása közben az előbbi kérdések is felvetődtek bennem, azok megválaszolását azonban nem tartottam dolgozatom feladatának, annak akár önálló publikációt is lehetne szentelni.

Az ökotermesztés jelentőségét igen ellentmondásosan ítélik meg, az agrár körök egyik szárnya komolytalan kísérletnek tartja, a másik véglet a zöldek véleménye, mely azt tartja az egyetlen, hosszú távon is életképes termelési modellnek. Éppen ezek az ellentétes vélemények, melyek jórésze ma is él, gátolja és gátolja részben jelenleg is a szféra reális értékelését. Ennek megfelelően, sok szemponttól a kérdés már-már nem is agrárszakmai, de társadalmi-gazdasági, sőt ahogy Buday-Sántha is jelzi (BUDAY-SÁNTHA, 2007), már-már hitbéli is. Létjogosultsága úgy gondolom teljességgel vitathatatlan, ha csak a korábban bemutatott piaci pozícióit szemléljük is. Itt pedig akarva-akaratlanul, de belép a képbe az ökotermelés misztifikálásának kérdése is. Egyik nem rejtett célom közé tartozott egy-egy ilyen mítoszok leleplezése és feloldása is.

Az ökológiai úton előállított élelmiszerek piacának és fogyasztásának jövőbeni változása sok tényezőtől függ. Legnagyobb hatása mégis véleményem szerint a magyar piacra vonatkoztatva az árképzésnek van. A társadalmi értékek folytonos változása lassú folyamat, idő kell ahhoz, hogy társadalmunkba kellőképpen begyűrűzzön a bioélelmiszerek elterjedtségének és egészségességének tudata, sőt akár csak annak léte is. A termelés hozamai elmaradnak a konvencionális mezőgazdaságétól, igen munkaerő igényes ágazat, jelentős többletköltségekkel jár annak fenntartása. Úgy gondolom középtávon a piaci növekedése és térhódítása lassulhat, majd megállhat. Mindig lesz egy piaci szegmens, amely értékelné fogja a kézimunkaigényes termékeket, azonban ezen réteg nem túl széles. Az eddigi jelentős zöldség-gyümölcs termesztéssel szemben az állattenyésztés és állati ökotermékek forgalma és kereslete növekedhet.

Összefoglalás

A fenntartható növénytermesztés és állattenyésztés (öko/bio/organikus), összefoglalva a minőségi élelmiszertermelés jellemzői, melyek hatásai a vidékfejlesztésben is ki kell fejeződnie: az agroökológiai feltételek javítása, biodiverzitás, környezeti problémák minimalizálása, minőségi és egészséges élelmiszerek előállítása, magas szintű agrártechnológia, ökonómiai versenyképesség és életképesség (financiális gazdaságosság), társadalmi és szociális elfogadottság és befogadottság.

Az ökotermelés, mivel gazdasági tevékenység, biztosítania kell azt a jövedelmet, mely a profit és a tőke megtérülésén túl lehetővé teszi a folyamatos fejlesztést (téveszme azt vizionálni, hogy a vidéki kisgazdaságok versenyképes konkurenciát jelenthetnek más piaci szereplőknek), illetve a folyamatos korszerűséget. Az ökotermelésnek párhuzamosan, folyamatosan fejlődve kell az integrált (konvencionális) termelési módok párjának maradnia. A két termelési mód nem vetélytársa a másoknak, sőt kiegészítik egymást, mivel más-más filozófiával, technológiával, más piaccal és fogyasztókkal rendelkeznek.

A hazai helyzet fokozatos javulását mutatja és biztató jelnek számít az idén február 2.-án Gödöllőn, a Szent István Egyetemen „Az ökológiai gazdálkodás hazai helyzete” címmel megrendezésre került konferencia, amelyen több prominens hazai és külföldi politikus, szaktekintély vett részt. Ennek eredményeként közös állásfoglalást fogadtak el a résztvevők a hazai bioágazat fellendítése érdekében.

Irodalomjegyzék

Felhasznált irodalom

1. Analysis of the EU organic sector. EC, 2010. http://ec.europa.eu/agriculture/analysis/markets/organic_2010_en.pdf
2. Bálint János, Juhász Mária, Katonáné Kovács Judit, Nagy Géza (2007): Vidékfejlesztés, vidékfejlesztés intézményrendszere. Debreceni Egyetem Agrártudományi Centrum AVK, Budapest
3. Benda J. (2003): A biotermékek drágák. Biokultúra, 14:12.
4. Buday-Sántha A. (2007): Realitás vagy illúzió. Az ökotermelés szerepe az agrártermelésben. Magyar Tudomány, 4: 463-474.
5. Csepregi Lilla (2007): A hallgatók bioélelmiszerekkel kapcsolatos motivációinak, illetve biotermékekről kialakult minőségképének kérdőíves megkérdezésein alapuló vizsgálata a Debreceni Egyetem Közgazdaságtudományi Karán. (Szakdolgozat) Debrecen
6. Csete László – Láng István (2009): A vidék fenntartható fejlődése. MTA Történettudományi Intézet – MTA Társadalomkutató Központ, Budapest
7. Csete László (2005): Az agrár- és vidékfejlesztés fenntartható rendszere. Gazdálkodás, 49: 4-15.
8. Darányi Ignác Terv (2012): A Nemzeti Vidékstratégia (NVS 2012-2020) végrehajtási keretprogramja. http://www.kormany.hu/download/6/30/70000/DIT_kiadvany_210x148mm_LEADv%C3%A9grehaj%91%91.pdf
9. EK Rendelet: 834/2007 (2007): Az ökológiai termelésről és az ökológiai termékek címkézéséről és a 2092/91/EGK rendelet hatályon kívül helyezéséről
10. Fürediné Kovács A. - Gelencsér M. - Miklay G. (2006): A magyar ökoélelmiszerek iránti kereslet az ökopiacokon és a szupermarketekben vásárlók körében. Budapest
11. Fürediné Kovács, A. (2007): A fenntartható táplálkozás terjedését segítő és nehezítő tényezők.
12. Gyarmati G. (2007): A hazai ökotermelés áttekintése. Gazdálkodás 51: 5-10.
13. Hartwig de Haen (1999): Producing and marketing quality organic products: Opportunities and challenges. In: Lockeretz, W., Geier, B.: Quality & communication for the organic market. 6th IFOAM Organic Trade Conference, Florence
14. Hofer Mária (2009): Bioélelmiszerek fogyasztásának tendenciája Magyarországon (Doktori értekezés). Győr

15. Horváth, Á. - Kovács, A. – Gyenge, B.(2003): A vásárlók biotermékekkel szembeni attitűdje a hiper- és szupermarketekben. *Marketing & Menedzsment*, 6: 23-34.
16. Jansen, Bernd – Schaer, Burkhard (2012). A glimpse on organic markets in Eastern Europe. Biofach PPT
17. José Luis López Carmona (2011): Agricultural quality standards in European Union (EU). http://www.unece.org/fileadmin/DAM/trade/agr/promotion/2011_Croatia/AgriculturalQualityStandardsInEU_JoseLuisLopezCarmona.pdf
18. Juhász Anikó, Darvasné Ördög Edit, Jankuné Kürthy Gyöngyi (2010): Minőségi rendszerek szerepe a hazai élelmiszergazdaságban. Agrárgazdasági Kutató Intézet , Budapest
19. Kissné Bársony E. (2000): Az ökogazdálkodás szabályozási rendszerének EU-konform továbbfejlesztése az AGENDA 2000 tükrében. AKII, Budapest
20. Kürthy Gyöngyi (2002): A biotermelés hazai helyzete és fejlődési lehetőségei. *Gazdálkodás* 46:16-25.
21. Lehota József – Papp János – Komáromi Nándor (1997): Az ökológiai mezőgazdálkodás termékeinek export és hazai piaci helyzete, a fogyasztói magatartás jellemzői, trendjei és az EU-csatlakozás várható hatásai. Gödöllő
22. Márai G, Podmaniczky L., Sárközy P., Szakál F., Bakonyi G, Kerekesné K. Zs., Ács S.-né (2002): Az Eu csatlakozás várható hatása az ökológiai mezőgazdálkodás perspektíváira, fejlesztésének lehetőségeire és közgazdasági helyzetére. Budapest
23. Pepó Péter (2007): Az ökológiai (bio)gazdálkodás aktuális kérdései. Debrecen
24. Radics L. – Kormány A. – Ertseyné Peregı K. - Szalay I. - P.V. Fragstein - M. Glemnitz - W. Hartl - Gál I. (2006): Az ökológiai gazdálkodás helyzete az új tagországokban. *Kertgazdaság* 38: 59-72.
25. Radics László (2001-2002): Ökológiai gazdálkodás I-II. Szaktudás Kiadóház, Budapest
26. Seléndy Szabolcs szerk. (2005): Ökogazdák kézikönyve. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest
27. Szakály Zoltán (szerk.) (2010): Marketing a hagyományos és tájjellegű élelmiszerek piacán. Kaposvár
28. Sente Viktória (2004): Organikus élelmiszerek fogyasztási és vásárlási szokásainak vizsgálata Magyarországon. *Élelmiszer, táplálkozás és marketing*, 1: 101-106
29. Sente Viktória (2005): Az ökoélelmiszerek termelésének, kereskedelmének gazdasági és piaci összefüggései. (Doktori értekezés) Kaposvár
30. Tasi János (2005): Az ökológiai gazdálkodás általános kérdései. In: Nyárai Horvát F., Póti P., Tasi J.: A környezetkímélő

- ökológiai gazdálkodás lehetőségei és gyakorlata a kérődző állatok tartásában. Szent István Egyetem, Gödöllő
31. The World of Organic Agriculture (2010): Statistics and Emerging Trends 2010. FiBL-IFOAM, Rheinbreitbach
  32. The World of Organic Agriculture (2011): Statistics and Emerging Trends 2011. FiBL-IFOAM, Rheinbreitbach
  33. Tisza Andrea (2007): Egyelőre kevesen táplálkoznak tudatosan. http://www.gfk.com/imperia/md/content/gfk_hungaria/pdf/pres_s_h/press_20070110_h.pdf
  34. Yussefi M., Willer H. (2002): Ökologische Agrarstruktur Weltweit. Statistiken und Perspektiven. SÖL, Nürnberg

Áttekintett irodalom

1. „Az élelmiszer az életért” (2009): A magyar élelmiszeripar egyeztetett innovációs stratégiai terve (2009-2024). ÉFOSZ, Budapest
(<http://www.nih.gov.hu/aktualis-hirek-esemenyek/2009/elelmiszer-eletert-teljes>)
2. AMC-FVM (2001): Hagyományok-Ízek-Régiók. Magyarország hagyományos és tájjellegű mezőgazdasági és élelmiszer-ipari termékeinek gyűjteménye. Budapest
3. Arabadzisz Iliászné, Oriskó Ferenc, Tomis Anna (2005): Gasztronómiai alapismeretek. Képzőművészeti Kiadó, Budapest
4. Az ökológiai gazdálkodás hazai helyzete (2012): Trendek és kitérési pontok. (konferenciakiadvány). ÖMKI, Gödöllő
5. Bálint András (2006): Az ökológiai gazdálkodás virtuális piacai. (Doktori értekezés) Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest
6. Bánáti – Popp (szerk.) (2006): Élelmiszer-biztonság a nemzetközi kereskedelem tükrében. AKI, Budapest
7. Bartucz né Kovács Olga et al. (1996): Minőségbiztosítás az élelmiszeriparban. Mezőgazda Kiadó, Budapest
8. Bové, José (2002): A világ nem eladó : parasztok a korcs-étel ellen: beszélgetések Gilles Luneauval. Magus Design Stúdió, Budapest
9. Buday-Sántha Attila (2011): Agrár- és vidékpolitika. Tanulságok nélkül. Saldo, Budapest
10. Buday-Sántha Attila (2011): Agrárpolitika-vidékpolitika: A magyar agrárgazdaság és az Európai Unió. Dialóg Campus, Budapest
11. Csáki Csaba (1990): Nemzetközi fejlődés - magyar agrárpolitika. Közgazd. és Jogi Kvk. Budapest
12. EC (European Commission) (2006): "PDO/PGI" agriculture and food, food quality, Brussels.
http://europa.eu.int/comm/agriculture/qual/en/lbbaa_en.htm
13. European Commission (2005): Organic Food and Farming Research in Europe. Brussels, p. 8-10.

14. Farnadi Éva (szerk.) (2002): Hagyományok, ízek, régiók. Magyarország hagyományos és tájjellegű mezőgazdasági és élelmiszer-ipari termékeinek gyűjteménye. Budapest
15. Fehér, A. (2002): Az ökológiai gazdálkodás közgazdasági aspektusai. *Gazdálkodás*, 2002. 46: 13-23.
16. Földes Fruzsina (2008): Ökológiai állattartás helye, szerepe és lehetőségei Magyarországon, különös tekintettel a Nyugat-Dunántúli Régóra. (NyME-MÉK Phd dolgozat). Mosonmagyaróvár
17. Früchwald, F. (2003): Magyar biotermékek értékesítési stratégiája. *Biokultúra*, 14: 19-21.
18. Gazdálkodói Tájékoztató az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program agrár-környezetgazdálkodási támogatásáról. http://akg.umvp.eu/uploads/documents/12/1243256082g7_akgb5168.pdf
19. Hamm U. - Michelsen J (2000).: Analysis of the organic food market in Europe. IFOAM 2000, The World Grows Organic, Proceedings 13th International IFOAM Scientific Conference 2000. p. 507-510.
20. Hamm, U. – Gronefeld, F. - Halpin, D. (2002): Analysis of the European market for organic food. *Organic Marketing Initiatives and Rural Development: Volume one*.
21. http://ec.europa.eu/agriculture/organic/home_hu
22. http://mek.oszk.hu/09800/09809/pdf/zold_belepo_04.pdf
23. http://www.biokultura.org/images/biokereskedelem/biokultura_tanulmany.doc
24. <http://www.vidékfejlesztés.net>
25. Huszka P., Polereczki Zs, Szentgróti E, Bakonyi E. (2008): Néhány alapvető élelmiszer fogyasztási szokásainak és vásárlási motivációinak vizsgálata a nyugat-dunántúli régióban. *Élelmiszer, táplálkozás és marketing*, 5: 47-52.
26. Huszka P., Polereczki Zs. (2009): A fizetőképes kereslet és az árak hatása a magyar lakosság élelmiszer-fogyasztására. *Élelmezési Ipar*, 63: 241-247.
27. Incze K, Péntes A. (2002): A reklám helye – A hatékony médiatervezés és –vásárlás kézikönyve. Stardust Publishing, Budapest
28. Jana Pulkrabová, Monika Tomaniová, Johannes Kahl and Jana Hajšlová (Szerk.) (2011): First International Conference on Organic Food Quality and Health Research. 18-20. May, 2011. Prague, Czech Republic. Institute of Chemical Technology, Prague <http://www.fqh2011.org/fileadmin/documents-fqhconference/FQH2011-book-of-abstracts.pdf>
29. Járasi É. Zs. (2005): Az ökológiai gazdálkodás. Szaktudás Kiadó Ház, Budapest
30. Járasi Éva (2009): Az ökológiai gazdálkodás növekedésének ökonómiai feltételei és lehetőségei az Európai Unióban. (Doktori értekezés) SZIE - Gödöllő.

31. Katonáné Kovács Judit (2006): Az agrár-környezetvédelem és a vidékfejlesztés összefüggései az Európai Unióhoz történő csatlakozás tükrében. (Doktori értekezés) Debrecen http://ganymedes.lib.unideb.hu:8080/dea/bitstream/2437/78173/1/de_2617.pdf
32. Kopasz Mihály (2004): A fenntartható magyar mezőgazdaság lehetőségei és esélyei. (Phd dolgozat). Budapest
33. Kormosné Koch Krisztina (2008): Környezettudatosság és a támogatások szerepe az ökológiai gazdálkodást folytató egyéni gazdaságokban. (Doktori értekezés) Debrecen http://ganymedes.lib.unideb.hu:8080/dea/bitstream/2437/57561/1/Kormosne_KochK_ertekezes.pdf
34. Kürthy Gy. (1997): A bioélelmiszerek fogyasztása Magyarországon, PhD értekezés GATE, Gödöllő In: AMC (2003): Az ökotermékekkel kapcsolatos fogyasztói szokások, értékesítési csatornák, Budapest
35. Kürthy Gyöngyi – Baricz Anikó (1996): A biotermékek magyarországi ismertségének és fogyasztásának vizsgálata. Élelmezési Ipar 50: 120-123.
36. Küttel G. (2008): A Google találati listájának misztikuma. PR Profil, Professional Publishing Hungary Kreatív Csoport, Budapest
37. Lakner, Z., Hajdu, I-né (2002): The Competitiveness of Hungarian Food Industry. Mezőgazda Kiadó, Budapest
38. Lehota J. (2005): A piaci orientáció, koordináció és versenyképesség a magyar agrárgazdaságban. MTA Doktori Értekezés, Budapest
39. Lehota József et al. (1999): Az ökológiai mezőgazdálkodás termékeinek export és hazai piaci helyzete, Környezetbarát mezőgazdálkodás, MTA, Budapest
40. Minőség és agrárstratégia (1999). MTA, Budapest
41. Molnár Attila (2006): Versenyképesség és -stratégiák a magyar élelmiszeriparban az uniós csatlakozás tükrében. Akadémiai Kiadó, Budapest
42. Molnár P. (1992): Az élelmiszerminőség meghatározásának szempontjai. Élelmezési Ipar, 45:379-383.
43. Pallóné Kisérdei I. (2007): Hagyományos és tájjellegű termékeink európai szintű hasznosítási stratégiája. EOQ MNB, 4-20.
44. Panyor Ágota (2007): A különleges élelmiszerek piacnövelési lehetőségei megkérdések tükrében. (Doktori értekezés) Budapest
45. Seléndy Szabolcs (1997): Biogazdálkodás: az ökológiai szemléletű gazdálkodás kézikönyve. Mezőgazdasági Szaktudás Kiadó. Budapest
46. Surányi Béla (1999): Az agrárkultúra könyvészete Debrecenben a XX. század második felében. KLTE, Debrecen
47. Szakály Z., Szente V., Szigeti O., Totth G., Polreczki Zs. (2008): A hagyományos magyar élelmiszerek újrapozicionálásának lehetőségei a fogyasztói vélemények tükrében I. Élelmezési Ipar, 62: 235-240.

48. Szakály Zoltán (2011): Táplálkozásmarketing. Mezőgazda Kiadó, Budapest
49. Szakály Zoltán – Berke Szilárd (2004): The connection between nutrition, quality and marketing in case of foodstuffs, In: Berács J, Lehota J, Piskóti I, Rekettye G (szerk.) Marketing Theory and Practice – a Hungarian Perspective. Akadémiai Kiadó, Budapest, pp. 380-402.
50. Szente Viktória (2006): Tendenciák az ökoélelmiszerek fogyasztásában és értékesítésében. Élelmiszer, táplálkozás és marketing, 3: 31-36
51. Szűcs E. szerk. (2010): Basics of animal welfare & product quality. Szent István University, Gödöllő
52. Tájékoztató Kézikönyv az Új Magyarország Vidékfejlesztési Program agrár-környezetgazdálkodási támogatásáról. http://akg.umvp.eu/uploads/documents/13/12432591449h_akgtanac.pdf
53. Tanka Endre (2001): Megmaradásunk, a föld. Kairosz, Budapest
54. Tatár Anikó (2007): A bioélelmiszerek piacának ismertetése és a Papp biolekvár bevezetése a piacra. (BGF KFK Szakdolgozat) Budapest http://elib.kkf.hu/edip/D_13492.pdf
55. Tatár Anikó (2007): A bioélelmiszerek piacának ismertetése és a Papp biolekvár bevezetése a piacra. (BGF-KFK Szakdolgozat). Budapest
56. Veres Zs., Fári M. G. (2008): Antioxidánsok a mezőgazdaságban. (<http://www.date.hu/kiadvany/acta/2004-13/veres.pdf>)
57. www.okogarancia.hu
58. www.organic-world.net
59. www.orgprints.org

Angol nyelvű absztrakt

The quality food production and its opportunities The organic farming in Hungary

SUMMARY

A kind of summary of my work, if possible I would like to give a snapshot of the current law, literature archive processing, communication of the results of the questionnaires. I am aware that the topic for the past three decades, the increasing rate of publications have appeared in our country, for me this is basically a welcome process.

Sustainable crop and animal production (eco / organic / organic), summing up the quality of the food production characteristics which impact on rural development should also be completed: the agro-ecological conditions improve, biodiversity, environmental problems have been minimized, quality and healthy food, the high level of agricultural technology, economic competitiveness and viability (financial economics), social acceptance and social acceptance.

The organic production as an economic activity must ensure that the income which the profit and return on capital, it will allow for continuous development (delusion that vision to small rural economies competitive competition pose to other market participants) and the continuous state of the art. In parallel, organic production, has grown to be integrated (conventional) pair production methods remain. The two modes of production can not rival the other, and even complement each other, because a different philosophy, technology, market and other consumers have.

The domestic situation is encouraging and shows a gradual improvement in signal to the matter on February the 2nd this year, Gödöllő, Szent István University, the "Domestic situation of organic farming," the title conference was held at which several prominent national and international politicians, professional prestige involved. As a result, joint resolution adopted by the participants in order to boost the domestic organic sector.